

ЛННБ України ім.В.Стефаника

01154233 (J)

2012

ТВОРИ СТЕПАНА РУДАНСЬКОГО.

ТОМ I.

ПІСНІ. ПРИКАЗКИ.
ПРИСЛІВ'Я. БАЙКИ.
ЗАГОЛОВКИ „СПІВОМОВОК“.

Ціна 1.50 К.

У ЛЬВОВІ, 1917.

Накладом Наукового Товариства ім. Шевченка.

З ДРУКАРНІ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМ. ШЕВЧЕНКА.

ТВОРИ СТЕПАНА РУДАНСЬКОГО.

ТОМ I.

ПІСНІ. ПРИКАЗКИ.
ПРИСЛІВ'Я. БАЙКИ.
ЗАГОЛОВКИ „СПІВОМОВОК“.

ТРЕТЄ ВИДАНЄ.

У ЛЬВОВІ, 1917.

Накладом Наукового Товариства ім. Шевченка.

З ДРУКАРНІ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМ. ШЕВЧЕНКА.

2р

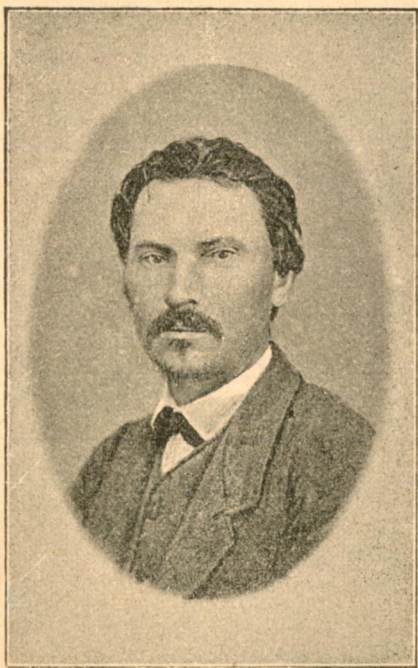
Збірка М. С. ВОЗНЯКА

Львівська бібліотека

АН УРСР

№ И-36346

9664 / 1 том

Степан Руданський.

С. Руданський безперечно один з видатніших наших поетів та, на жаль великий, життя його склалося так тяжко, що не встиг він розвинути всю силу своєї поетичної здатності, не встиг навіть виявити світові свої поетичні твори, які здебільшого так і зосталися в рукописах навіть до сього часу, а деякі, мабуть, і на віки загубилися. »Порвалося і порозсипалося дороге намисто, каже др. Огоновський в своїй »Історії літератури«; деякі зерна незабаром знайшлися і збереглися від загибелі, інші-ж покотилися геть далеко, шкода й думати, щоб зібрати їх усі«. За життя Руданського було надруковано в »Основі« всього на всього шість пес із перших його поетичних творів. Тим часом деякі його пєси давно вже стали здобутком цілого народу на всьому просторі української Руси. Його пісня »Повій вітре на Україну«, скомпонована ним іще в дуже молоді літа, співається ся скрізь на Україні і в Галичині, її можна почути і в панських будинках і серед простого люду, де вона передається з уст в уста, як пісня народня, невідомо ким і коли зложена, тай серед інтелігенції української не багато хто відає імя автора. Так

саме другу його песу »Засідатель« доволі часто можна почути від народа, через що вона й попала в деякі етнографічні збірники, як народня пісня, записана в декількох місцях. Або кому напр. не доводилось чути його приказку »Вареники«? Надрукова вона вже після смерті поета в жур. »Кіевская Старина«, а до того трохи мабуть чи не кожному доводилось не раз чути сю песу в устному переказі чи в співі або бачити переписаною в альбомах, що були колись у такій моді на Україні. Чи багато-ж у нас таких поетів, котрих вірші стали ся народніми ще за довго до надрукування їх, як се стало ся з віршами Руданського? Вже се одно свідчить про велику поетичну здатність поета, якому напевне судила би ся велика слава, коли-б життя його склало ся хоч трохи краще і коли-б не такі тяжкі були громадські обставини, серед яких довелось йому звікувати свій недовгий вік. На його поетичні твори звернули увагу ще за часів »Основи«, але після »Основи« довго і довго не бачимо в печаті нічого з творів Руданського і тільки від того часу, як Н. Г. Волинський, спасибі йому, видав у Києві в 1880 році невеличку збірку пісень Руданського (»Співомовки«), його поетичні твори від часу до часу стали появляти ся в »Кіев. Старині« і в галицьких виданнях, особливо в »Зорі« за 1886 рік,

де була надрукована доволі значна збірка невідомих у печаті пес Руданського. А про все те треба сказати, що й до сього часу ми знаємо дуже і дуже невелику частину з того великого поетичного скарбу, який лишився після Руданського. Нераз доводилось нам читати в ріжних виданнях, нераз і чуткою траплялося дознавати ся про рукописи Руданського, в яких маєть ся багато нових його, недрукованих досі, поетичних творів; про се-ж саме свідчить і той рукопис, який недавно пощастило міні добути від приятеля покійного поета — І. Яцімирського.

Рукопис сей складаєть ся з двох товстих зшитків звичайного книжкового формату 8^о, писаних власноручно Руданським, що, як видно, ще в 1860 році ладив свої твори до видання, та так, бідолаха, і залишив свою думку. Певне, що та сама лиха година, що весь вік стояла йому на перешкодї, і на сей раз зупинила се діло. Обидва зшитки оправлені вже п. Яцімирським в одну книжку, мають спільний заголовок: »Нива. Козака Вінка Руданського. Київ 1860«, з епіграфом: »І на віку, як на довгій ниві, ріжного буває. Людська приповістка«, мабуть за тим, що в сю збірку ввійшли вірші за девять років — від 1851 аж до 1860 року, а ще більше може через те, що бачимо тут і ліричні песи, і деякі переклади, байки, приказки і навіть опові-

дання, записані з уст народу. До обох зшитків додані подрібні заголовки, що подають доволі цікаві звістки до історії літературної діяльності Руданського.

Тож подаємо тут найголовніші заголовки і звістки. 1-ий зшиток: I. *Пісні*, всіх 15, датовані 1854—1858. II. *Байки і приказки*, всіх 57, всі з датами 1857—1858 р. III. *Небилиці*, всіх 6: Два трупи — 1851 р., — Вечерниці — 1852 р., Іван і Гануська — 1853, Хрест на горі — 1854, Примушене кохання — 1854 і Люба — 1854. IV. *Лірникові думи* (1856 р.): 1. Преслівя. 2. Дума перша — Початок світа. 3. Дума 2 — Велетні. 4. Дума 3 — Давид. 5. Дума 4 — Соломон і 6. Дума 5 — Бог на землі. V. *Цар-Соловей* (1857), складається з 4 частин без особливих заголовків. 2-ий зшиток: I. *Пісні*, всіх 3. II. *Байки*: а) Байки світові в співах (Заголовки ті ж самі, що в »Лірникових думах«); б) Байки світові в людських оповідках, всіх 33. III. *Приказки*, з розділами: на Жидів, на Циганів, на Німців, на Турків, на Ляхів, на Москалів, на поців, на панів, на ксьондзів, на себе самих, всіх 96. [Другий зшиток увесь без дат].

Як бачите, зміст дуже багатий і розмаїтий та, на превеликий жаль, далеко не все дійшло до нас, що маєть ся в тих заголовках, певне, що п. Яцімирському достали ся

неповні зшитки. Так, порівнюючи заголовки зі змістом 1-го зшитку, знаходимо цілі тільки перші два відділи: Пісні і Байки та приказки, а останніх трьох [Небилиці, Лірникові думи і Цар-Соловей] зовсім немає, так само, як у 2-му зшиткови немає першої частини другого відділу: Байки світові в співах, що певне було переписане в якомусь іншому зшиткови, як се видно з того, що зараз же після заголовка приписано:

»На полудні, де Карпати і т. д. usque ad:
Зачав співи він співати,

І на ліру грати«.

З тих звісток, які мають ся в наведених заголовках, можна з певністю сказати, що С. Руданський писав дуже багато і що з його поетичних творів далеко не все дійшло до нас, тай з того, що збереглось, і досі далеко не все надруковано. Почав він писати ще в 1851 році, коли був у семінарії, і перші його літературні твори були якісь »Небилиці«, за тим до семінарського часу належать пісні і романси: Ти не моя, Чорний кольор (1854 р.), Повій вітре на Україну (1855) і т. д., але найбільше всього писав він у часі 1856—1858 р., коли був уже в Петербурзі студентом »Медико-хірургічної Академії«, яким часом датовані і »Лірникові думи« і »Цар-Соловей« і всі так звані »Приказки«, котрі, до річи додаю, ніде в сих рукописах

він не називає »Співомовками«, як назвав чомусь у пізнішому рукопису, що був у руках Н. Волинського, а як у першому, так і в другому зшиткові називає скрізь »Приказками« і така назва цілком народня і найбільше підходяща до таких утворів, що здебільшого основані на народніх приказках, анекдотах і т. д.

Що воно за »Небилиці«, з яких почалась літературна діяльність С. Руданського, ми не знаємо; скорійше всього, що вони загубили ся, як дуже давні, ранні вірші, яким може і сам автор не давав особливої цїни, бодай як видно з заголовків »Небилиць«, ні одна з них до сього часу ненадрукована і звісток про них в інших рукописах, про які ми чували, немає. Про песу »Лірникові думи« маємо коротеньку звістку в книжці д. Шейковського »Опытъ южно-руссекаго словаря. К. 1861«, котрий на ст. 145 називає сю песу поемою, навіть »величною« і щиро народньою і приводить із неї один уривок »Про бусла«. Порівнюючи заголовки сїєї поеми, як визначено в IV відділі 1-го зшитку і в II відділі 2-го зшитку, можна сміло сказати, що »Лірникові думи« теж саме, що і »Байки світові в співах« і написані на основі того самого матеріялу казочно-апокрифічного змісту, що Руданський записав від народа і завів у свою збірку під заг. »Байки

світові в людських оповідках». До сієї ж думки наводить і надрукований в словарі Шейковського уривок »Про бусла«, бо такий самий народній переказ знаходимо в »Байках в людських оповідках« і в передмові до сього відділу Руданський пише так: »Як писав я в співах світовії байки, то мав я собі на умі — в кожній оповідці витримати силу людської змислової утвори, а для того кожду оповідку розказати так, як вона міні була розказана«. Частина сього матеріялу надрукована в книжці »Малорусскія народныя преданія и рассказы«, що вийшла в Київі в 1876 році, а решта дожидає свого часу. Вже з того, що надруковано, можна бачити — о скільки цікавий і цінний сей матеріял, а як мистецьки переробив його Руданський в своїй поемі »Лірникові думи« чи в »Байках світових в співах« — про се може свідчити хоч би той невеликий уривок »Про бусла«, що д. Шейковський наводить у своїому Словарі. Тож дуже велика шкода буде, коли сієї поеми не знайдець ся в інших рукописах, про які нераз доводилось чувати. Про поему »Цар-Соловей«, що те-ж мабуть десь загубила ся, я чув дещо від д. Ніщинського, котрому сам Руданський читав сю поему в 60-тих роках. Д. Ніщинський дуже хвалить сю поему; по словам його, Руданський мав на меті в сій поемі змалювати відно-

сини Славян проміж собою і до інших сусідніх народів та, на жаль, д. Ніщинський не памятає фабули сієї поеми. Про переклади С. Руданського з грецької, латинської і російської та староруської мови [Іліяда, Енеїда, Війна жаб з мишами, Демон і Слово о полку Ігоря], так само і про його поеми з історії України в нашій рукопису ніяких звісток немає; певно, що коло сих праць він заходив ся вже пізнійше.

Рукопис Руданського я перевірів із бібліографічним списком його творів, надрукованим д. Франком в 6 числі »Зорі« за 1886 рік, і знайшов в цьому рукопису коло сотні пес, які до сього часу ніде не були надруковані. Предкладаючи на увагу шановних земляків сі, досі не знані, поетичні твори одного з видатніших наших поетів, бажав би я тим способом заохотити і всіх властителів рукописів Руданського, щоб і вони так само подали звістки про свої рукописи і поділились із земляками тим, що вони мають нового, досі невідомого з його творів. Тільки тоді, коли всі рукописи Руданського будуть відомі, коли все, що єсть у них нового, буде надруковано, тоді тільки і можна буде сподівати ся повного видання всіх писань Руданського, як самостійних, так і перекладів, і тоді тільки визначить ся те поважне місце, яке повинен осягти Руданський в нашому письмен-

стві. Тож друкуємо нові поетичні твори Руданського, тримаючись того порядку, який сам він визначив, і зберігаючи при сїм усі особливости його мови, без жадних одмін і поправок.

М. Комар.

I.

П І С Н Ї.

I.

Преслівля.

Петропіль 18 $\frac{VII}{10}$ 59

Спив до дна я прікрій кілих
 За здоровля долї
 І з похміля моє сэрце
 Розривають бóлї.
 На що-ж, міла, мої думи,
 На що твої чари,
 Коли з німи враз по сэрцю
 Бродять чорні хмари?
 Правда, міло минї бóло,
 Як ти обіймала
 І опущане покрівля
 З думки підіймала.
 І на рóзум накидала...
 Правда, міло бóло!...
 Моє сэрце в цілім морі
 Рóскоші тонóло.

Я забув про все на світі,
 На все не вважав-ем,
 Я й себе забув самого,
 Мало памятав-ем.

Спамятав ся, — а ти счезла...
 Розум холодіє,
 Лиш нещасна моя думка
 Росте та повніє.

В яким смутку, в яким жалю
 З нею я блукаю,
 В яких болях на чужині
 На світ породжаю.

Породжаю, оглядаю...
 Міла моя, міла,
 Чи ти мені, моя міла,
 Не щіро любила?

Чи я тебе, моя міла,
 Не любив, як треба?
 Чи то мені така доля
 Випала із неба?...

Чого-ж дума така пішна?
 Чого-ж слово бідне?
 Дитя моє недоспіле!
 Дитя моє рідне!

Згубив би я тебе разом,
 Як Час*) свого сина,
 Але може тебе прийме
 Мати Україна!

*) Грецький *χρονος* = бог часу.

2.

Ти не моя.

Ти не моя, дівчино дорогая!
 І не міні краса твоя:
 Віщує думонька смутная,
 Що ти, дівчино, не моя!

Ти не моя! — За лічко гарне
 Справляє хтось колодій...
 Мої-ж літа проходять марне,
 Бо ти, дівчино, не моя!...

Ти не моя! І брови чорні
 Милує інший, а не я,
 І інший хтось тебе пригорне,
 А ти, дівчино, не моя!...

Ти не моя: — но що-ж я маю?
 Чим похвалюсь тобі і я?
 Хіба лиш тім, що тя кохаю;
 Но ти, дівчино, не моя!...

Ти не моя, голубко сіва!...
 Щаслива доленька твоя,
 Моя же доля нещаслива;
 Бо ти, дівчино, не моя!... (1854).

3.

Чорний кольор.

[З польського.]

Щоб співати кольор чорний
 Дала-сь голос твій,

І тобі їдній покóрний
 Я співаю ко́льор чо́рний,
 Бо то ко́льор мій!

Сумне́ мое життя́ бу́ло,
 Як і ко́льор той!...
 Як згадаю́ то, що бу́ло,
 То що бу́ло й не мину́ло, —
 Вмію́ ся сльозо́й!...

І тепе́р я сирото́ю!
 То пе́вная річ!
 Нема́ се́рденьку поко́ю,
 Воно́ сумне́, як поро́ю
 Осе́нна́я ніч...

І чека́є життя́ чо́рне
 Сироту́ мене́;
 Бо як ми́ла не приго́рне,
 Як гада́ю, життя́ чо́рне,
 Як сме́рть не мине́.

І при грóбі не запла́че
 Ніхто́ в чужині́,
 Хи́ба чо́рний кру́к закра́че,
 Чо́рна хма́ронька запла́че
 Доце́м по ми́ні.

Тя́жко, тя́жко, що на грóбі
 До су́дного дня́
 Не при́йде ніхто́ в жало́бі,
 Не подума́є на грóбі,
 Хи́ба ніч їдна́. (1854).

4.

Не згадаю гадки,
 Не змишлю я місли!..
 Як чорнії хмари
 Чорні думи звісли!

Порадь, ма́ти, що діяти,
 Ой чи жи́ти, чи вмира́ти?
 Порадь, мо́я мати!

Роспука́є се́рце,
 Каменію́ть гру́ди...
 Скажи́, мо́я не́не,
 Що зо мно́ю бу́де?

Ка́жуть люди́ — в світі́ чари;
 В світі́ лю́ди, не Тата́ри,
 Не бу́деш без па́ри!

Ой світе́ мій, світе́!
 Лушпи́на о́ріха!
 Де твої́ роско́ші,
 Та де твоя́ вті́ха?

Ну́дно в то́бі, як в нево́лі,
 Ті́лько му́ка, ті́лько бо́лі,
 Ні во́лі, ні до́лі!

І ви, мо́ї лю́ди,
 Лю́ди — не Тата́ри,
 Чи хоч раз ви ру́ку
 Сироті́ пода́ли?

Кому́ го́ре — го́ре й бу́де,
 Други́м жа́лю не прибу́де...
 Лю́ди-ж мо́ї, лю́ди!

На о́коло гля́неш, —
 Та́й ка́мінем ста́неш,
 А на се́бе гля́неш, —
 Як би́ліна вя́неш.

Лист за лі́стом опада́є,
 Рі́к за ро́ком уплива́є,
 Наза́д не верта́є!

Не згада́ю га́дки,
 Не змишлю́ я ми́сли,
 Як чо́рнії хма́ри
 Чо́рні ду́ми зви́сли.

Пора́дь, ма́ти, що ді́яти?
 Ой чи жи́ти, чи вмира́ти?
 Пора́дь, моя ма́ти! (1854).

5.

Ой ви́йду я у садо́чок, —
 В садо́чку ка́ліна,
 Кра́й ка́ліни шо́вком ши́є
 Лю́бая дівчи́на.

Подивлю́ ся на ка́ліну, —
 Вона́ роспука́є!
 Подивлю́ ся на дівчи́ну, —
 Вона́ обійма́є.

Та́я-ж са́ма ка́лінонька,
 Та вже́ завину́лась,
 Та́я-ж са́ма дівчи́нонька,
 Та вже́ відверну́лась.

Завину́лась ка́лінонька,
 Та́й не роспука́є,
 Відверну́лась дівчинонька,
 Та́й не погляда́є.

Ой вийду́ я у садо́чок,
 Бúду ви́глядати,
 Чи не вийде́ моя́ ми́ла
 Ру́ти підлива́ти?

Вийшла́ ми́ла, походи́ла,
 Ру́ти не підли́ла,
 Тільки ве́рхи позрива́ла,
 На во́ду пусти́ла!...

Та́я-ж ру́та зеле́ная,
 Та цвіту́ нема́є,
 Та-ж дівчи́на молодáя,
 Та вже не коха́є.

Стопта́в би я тебе́, ру́то,
 Та з жа́лю не мо́жу;
 Забу́в би я тебе́, ми́ла, —
 Забу́ти не мо́жу!

Ой вийду́ я у садо́чок,
 Ста́ну кра́й вікóнця,
 Чи не вийде́ мзя́ ми́ла
 Ще́ раз до схід со́нця?
 А ми́лая, як не та́я,
 Спи́ть собі, дрімáє.
 Та но́вого́ молодóго
 К се́рцю пригорта́є.

Ті́-ж о́чи, ті́ брóви,
 Та не то́й хлопчи́на;

Та-ж голубка коло нього,
 Та вже не дівчина.
 Прострелив би я вас з лука! —
 Та з лука не палко,
 Положив би вічне спати —
 Та все чогось жалко! (1854).

6.

Козаче, голубче,
 Сокóлику мій,
 Іще хоч годінку
 Зо мною постій!
 Най гляну, гляну,
 Тяжко заплáчу,
 Закім з дорóги
 Тебé побáчу.
 — Дівчїно, рибчїно,
 Не плач, не ридáй,
 За мною молодім
 Рúчок не ламáй.
 Дé я не бúду,
 Я не забúду,
 Бувáй здорова,
 Жїво прибúду! —
 »Ой дóню, Явдóню,
 Зїллячко моé!
 Чогó ж так змарнїло
 Лїченько твóе?«
 — Ой мáти, мáти!
 Тяжко вмирáти,

Ой а ще ва́жче
 Мілого жда́ти!
 Давно́ я, давно́ я
 В мілого бу́ла,
 Вже тая сте́жечка
 Зіллям заросла́.
 Піду я, ма́ти,
 Зіллячка рва́ти,
 Зіллячка рва́ти,
 Мілого жда́ти!...
 Рвуть зілля дівча́та,
 Вінóчки плету́ть,
 А мої óченьки
 Тільки слё́зи ллють.
 Ой зілля, зілля,
 Чуже́ весілля,
 А моя му́ка
 З мілим розлу́ка!...
 »Дівчи́но, рибчи́но,
 Здоро́ва бу́ла!
 Чи вже-ж ти, чи вже-ж ти
 Мене́ забу́ла?«
 — Я не забу́ла,
 Я не забу́ду,
 Люби́ла вірне́нько,
 Люби́ти бу́ду. (1854).

7.

Зозуля.

[З польського].

На Подóля з України
 Зозуленька прилітала,
 Прилітала і кувала —
 Вона-ж менé счарувала.

Рвeть ся серце до дiвчiни,
 До дiвчiни з України,
 Рвeть ся серце, роспукає,
 Як за нiю спогадає.

Зозуленько, голубонько!
 На що-ж бiло прилітати?
 Прилітати, чарувати
 І на сльози покидати?

Ти у нeньки голубiчки
 Рвеш кiткi, плетеш вiнiчки,
 А я бiдний сиротiна
 Засихаю, як билiна!...

Ой, зiронько, щi з неба
 Поглядаеш в Українi!
 Ти скажi, скажi дiвчiнi,
 Чого мiйму серцю трiба!...

Розкажi, що я горiю
 І що в крику, шуму, гiку,
 Я iдно лиш тiлько чiю,
 Iдно чiю: кi-ку, кiку!... (1856).

8.

Серенада.

Світять зорі, закїм в полі,
Місяць не зійде...

І всі люди сном заснули,
Тільки дзвін гуде!...

Їден я лиш не дрімáю,

Край вікна стою!...

І тобі, дівчá, співаю

Про тугу свою!...

Чи спиш, мила, чи дрімáеш?

Любко, пробудісь!

Пробуді ся — і в вікóнце

Віглянь, подивісь!...

Най погляну на ті лічка,

Що палахкотять,

На ті óчи, óчи чóрні,

Що вогнем горять!...

Віглянь, мила, як дрімáеш,

Най я подивлюсь,

Подивлюсь на білі грúди,

К сёрцю пригорнусь!...

Пригорну ся, обівію ся,

Правду спомяну...

І без туги і без жáлю

Вічним сном засну. (1857).

9.

Ой чому ти не літаєш,

Орле сизокрилий!

Ой чому́ ти не гуля́еш,
Хло́пче чо́рнобрівий?

Ой рад би я політа́ти —
Тума́н наляга́є;
Ой рад би я погуля́ти —
Ту́га не пуска́є...

Нема́ щастя ні за мно́ю,
Ні передо мно́ю,
Тільки ту́га за туго́ю,
Журба́ за журбо́ю!...

Хожу́, ну́жу, літа тра́чу
І кінця не ба́чу;
Тільки й ле́кше мойму́ се́рцю,
Коли́ я запла́чу.

Ізсиха́ють мої очи
І сльоза́ не леть ся,
Тільки ту́га коло се́рця,
Як гаду́ка веть ся.

Веть ся вона коло се́рця,
Се́рце розрива́є,
Уда́рив ся-б в сиру зе́млю,
Земля́ не прийма́є!

Ой піду́ я поме́ж ска́ли,
В мо́ре повалю́ ся!
Як не в морі утоплю́ ся,
В ка́мінь розібію́ ся!...

І злетя́ть ся чо́рні пта́хи,
Сяду́ть надо мно́ю,
Заспіва́ють »Вічну́ пам'ять«
Над мо́єю журбо́ю. (1857).

10.

Тільки-м роділась, злая недоля
 Стала, сказала без жалю:
 Будеш тужити, серце вяліти,
 Тебе я тім благословлю.
 З тої години щастя і долі
 І слід недоля замела,
 Звалів ся камінь тяжкий на груди,
 На серце туга залягла.
 Де ступнем ступаю, терніна коле,
 Кров обкипає на ногах;
 Де оком гляну, сумно та темно,
 Ніби намітка на очах.
 Не світить місяць, не гріє сонце,
 Чорніє небо як земля;
 І як в склепінні міже вмерліми,
 Міже живіми ходжу я.
 Злучай ся, доле, не жалуї сили!...
 До каплі кров мою іспий!
 І від людей забіте тіло
 Землею темною покрій!... (1857).

II.*)

Над колискою.

Спи, дитя моє, ти життя моє!
 Спи дитя моє красне!

*) Ся пєса була надрукована в „Зорі“ за 1886 р. Ч^о 2, під заг. „Пісня крєпачки над ко-
 лискою“, але тоді вона друкувала ся по пере-
 казу д. Познанського, як зберегла його пам'ять

Поки сонечко не запалить ся,
Поки місяць не згасне!...

Спи дитя моє, ти життя моє!

Тільки щастя і долі!

Будеш цілий вік, як той чорний віл,
У ярмі і в неволі!

Тільки губонька залепечеть ся,

Слаба ніженька стане,

Слаба рученька перехрестить ся, —

Твоє горе настане!

Не підеш з дитьми, не побавиш ся

На мякенькім пісочку,

Не прийдеш у сад, не положиш ся,

Не заснеш в холодочку!...

Не з дитьми підеш, панську череду

Поженеш ти на поле!...

Не пісок м'який, стерня гостра

Босі ноги наколе!...

І від сонечка не сховаш ся

За відорвану скібу!...

Завялить тебе в полі сонечко,

Як ту вялюю рибу!...

І не раз сльоза із очій снаде

На запалені груди, —

І сльозу твою тільки Бог їден

З неба відіти буде!

по 25 роках; звичайно що не обійшлося без значних пропусків і помилок. Тож друкуємо сю п'єсу на ново по власноручному рукопису Руданського.

Станеш хлопцем ти, станеш парубком
 Тобі все їдна доля:
 Чередá минé, найде панщина —
 І все тая-ж неволя.
 І що божий день осавула йде:
 Ти вставай до роботи!...
 Ти вставай, роби від неділеньки
 До самої суботи...
 І що божий день будеш дóсвіта
 До роботи вставати;
 Свою сілоньку ні собі, ні мні,
 А панам виробляти.
 А там панови не вподобав ся,
 Писаріні якому, —
 Нóги здібають, рúки сплúтають
 І звезúть до прийóму.
 Станеш голий ти у »Присутствії«,
 Як роділа тя мáти...
 І зачnúть тебе пани з дóхтором,
 Мов коня оглядáти...
 І забрiють лоб — і до цéркви враз,
 Там присягу прикажуть;
 У мундiр уберúть, оружжá дадúть,
 Світ на віки завяжуть.
 Поженúть тебе в чужú стóрону,
 І зачnúть муштрувáти,
 І приказ дадúть — мóву рiдную
 На чужúю зламáти...
 І наломиш ся, і забúдеш ти
 Свою мóву рiднéньку,

Спомянеши не раз не по рідному
Свою рідную неньку...

А прийде війна — зложиш голову...

Де і хто поховає,

Не згадає мир, не спитаєть ся,

Хіба Бог спамятає!...

Спи-ж, дитя моє, ти життя моє!

Спи, дитя мое красне!

Поки світ стоїть, поки з місяцем

Враз і сонце не згасне!... (1857).

12.

Могила.

В степах, де греміла

Козацькая сила,

Від світа, потопа

Лежала могила;

Лежала могила

Як тая цариця,

Що ї зашептала

На сон чарівниця...

І стан її пишній

Трава покривала,

І голову сонну

Калина вбирала.

І гілля калини

Плело ся косами

І кітятих красні

Спадали биндами.

Із лівого боку,

Словами ізріта,

Лежала край неї
Камінная пліта.

Чи прошлого память,
Чи тогó, що б́уде,
Що писано в ній,
Не відають люди.

Як військо, чорнóбиль
Стояв на сторóжі,
І пісні їй піли
Пташеня́та божі...

Скажіть міні, люди!
Кому з вас не мила,
Кому з вас не люба
Була та могила?

Зійдіте ся-ж, люди!
Край могили ста́ньте!
Стисніть своє серце —
На могилу гляньте!...

Могила, могила!
Ти пишна могила!
Де діли ся чари?
Краса куди сплі́ла?

Коса із бинда́ми
Лежить край дороги,
Покошене військо
Доломлюють ноги.

Пройшли тяжкі плу́ги
Через твоє тіло!
І пишнее тіло,
Як вугóль счорніло...

Ідén тільки камінь
 Край тебе біліє,
 Но вже письмо друге
 На нѣму рябіє...
 І поле счорніло,
 Коріння зсихає,
 І бусел перістий
 На скибах ступає!...
 Спорів плуг тяженький,
 Задрáпало рáло,
 І в рани насіння
 Нерідне попало.
 Запáло насіння,
 Коріння пускає,
 І силу чужую
 Без жáлю спиває...
 І в місяців кілька
 Край тої могили
 З чорнóбильом разом
 Конóплі вродили!...
 Чорнóбилью много!
 Подивіть ся, люди!
 Но Бог святий знає,
 Що то за рік б́уде!...
 Де булá калина,
 Там нап́ята б́уда...
 На верх́у могили
 Чорнóбилью гр́уда...
 І диміть чорнóбиль,
 Закім запалає...

І »Вічную пам'ять«
 Божий птах співає...

13.

Пісня Хмельницького.

Гей, братя, козаки, сідлайте но коні!
 Черкніть для охоти вина!
 До боку шаблюки, на руки повіддя,
 На ноги сталльні стремена!
 Не гнути нам шиї, козацької шиї
 Під тяжким зелізним ярмом,
 Не нюхати диму нещасного краю,
 Що веть ся над нами кругом!
 Чи не та в нас сила,
 Що в батьків була?
 Не тая шаблюка у нас?
 Чи в нас нема коний на степах широких,
 Чи вуголь на люльці погас?
 Нехай наші коні на чистому полі
 Тріпнуть ся і враз заіржать!
 Нехай наші братя молоді козаки
 На чистее поле біжать!
 Нехай знову брязне шаблюка сталльня
 В козацьких зелізних руках!
 Нехай знову ляжуть ворогові кости
 Могилами в наших степах!
 А люлька голубка нехай не згасає,
 Палить вражі замки кругом!
 Нехай вірог знає, по вік памятає —
 Знущати ся над козакóm!... (1857).

Псалом 109.

З під неба рідного в неволю
 Над Вавилонські берегі
 Нас завели з Єрусалиму
 Тяжкії наші ворогі!

Тимпани, гуслі і цимбали
 На вербах вісіли чужих!
 Ми гірко плакали, ридали —
 Не було милости у них!

Вони на сльози не вважали,
 Вони казали без жалю:

»Возьміте гуслі і цимбали,
 Заграйте пісню нам свою!«

Та як нам грати, як співати
 Про славу наших перших днів?
 Ні!... не дамó ми свої пісні
 На сміх заклятих ворогів!...

Розбийте гуслі дорогії!

Порвіть ся, струни, всі ураз,

Як я рукою на чужині

Доткнó ся тільки-но до вас...

Ізсохни ти рукó лукава,
 Як тії струни колихнеш,
 Закаменій ти, мій язїку,
 Як рідну пісню но почнеш!...

А Ти, кому ми так служили,

Твої коханії сині,

Поглянь, поглянь на нас із неба

І день нещасний спомані!

Ти спомяни, як ворог тяжкий

Невинні душі побивав!

Як руйнував Твою святиню

І над руїнами кричав:

»Копайте стіни Русалима!

Нівечте Бога і людей!...

Ведіть в неволю молодята!

І ріжте старців і дітей!...

Щасливий будь, хто нам відплатить,

Хто й ваші діти розпове,

І зо сміхом без серця й жалю

О перший камінь розібé. (1858).

15.

Хлопці-молодці.

Хлопці молодці!	Музики грають,
Пийте, гуляйте!	Смичками мають;
Жваві дівчата!	Жваві дівчата
Хлопців кохайте!	На вас моргають!...
Весна в рік ідна —	Обійміть дівча,
Згадайте люде!	Котра вам мила!
І в нас другий раз	Танцюйте, хлопці,
Весни не буде!...	Поки є сила!
Шумує вино,	Не знати, що рік
І мед, і пиво...	Дівчатам скаже...
Склянками, хлопці!	Може не ідна́я
Чарка на диво!...	Кóсу завяже...
Пийте за лічка,	Може й з нас кóтрий
За чорні брови!	Піде між люде:
Нехай дівчата	Завяже дівча,
Будуть здорові!	Господар буде!...

Тоді не порá
 Бúде гуляти,
 Не бúде порá
 Хлопцїв кохати...

Хлопцї-ж молодцї,
 Пийте, гуляйте!
 Жваві дівчата
 Хлопцїв кохайте!

(1856).

16.

Голубонько-дівчинонько.

Голубонько-дівчинонько!
 Зіронько моя!
 Не питай ся моя мила,
 Чого смúтен я:
 Жíво, жíво того смúтку
 Сама не минеш!...
 От тоді-то, моя мила,
 Мене спомянеш...
 Ой, дівчино моя мила,
 Мій ружбвий цвіт!
 Ти весéла, світом рада,
 Тобі милий світ!...
 Жíво, жíво світом знúдиш,
 Тяжéнько здихнеш...
 От тоді ти, моя мила,
 Мене спомянеш!...
 Гудуть пчóли край вінóчка, —
 Ти як лист дрíжіш...
 Ти їх гониш, не відгóниш, —
 І сама біжиш...
 Жíво, жíво під ті співи,
 Як дитя заснеш...

От тоді ти, моя мила,
 Мене спомянеш...
 Ти затопиш очі в очі, —
 Очі не схибнуть!
 Тобі дивно, що чужії
 Від твоїх мигнуть...
 Живо, живо сама глянеш
 І сама мигнеш...
 От тоді то, моя мила,
 Мене спомянеш...
 Ти спокійно обіймаєш
 Своїх і чужіх!
 Як дитина ти, дівчино,
 Ластися до них...
 Живо, живо від чужого
 Руки відвинеш.
 От тоді ти, моя мила,
 Мене спомянеш...
 Зійде сонце — ти весела
 Других веселіш...
 Прийде нічка, ти в постелі
 Як дитина спиш...
 Живо, живо, цілі ночі
 Оком не стихнеш...
 От тоді ти, моя мила,
 Менé спомянеш... (1858).

17.

Калино-Малино.

Калино-малино,
 Рáснее деревце!

Хто-ж тебе пригорне,
 Дівчинонько серце?
 Тяжéнько здихну́ла,
 Дівчинонька каже:
 »Той мене пригорне,
 Хто косу завяже!«

Голова хитнулась,
 Коса розвинулась,
 До білої шиї
 Шовком пригорнулась...
 Косо, пишна косо!
 Хто тебе завяже?...
 Хто мене завяже, —
 То віночок скаже.

Василечку милий,
 Любий та коханий!
 Зéлен барвіночку —
 Віночку рутві́ний!
 Хто-ж тебе, віночку,
 Розплітати буде?
 Запитайте, люди,
 Мої білі груди!...

Місяця підпóвня
 Пишні половини —
 Груди, білі груди
 Милої дівчини!
 По ким ви здихне́те
 Сердешно з півно́чі?
 По ким ми здихне́мо —
 Знають карі о́чі!...

Ча́роньки дівóчі —
 Горя́ть чорні очі,
 Як в чистому небі
 Зорі опівно́чі!...

Очі, ясні очі!

Зорі над зоря́ми!

По кім ви заллётесь

Пе́ршими сльоза́ми?

По кім ми запла́чем —

Не пита́йте люде:

Тому перша слізка,

Хто наш милий буде!

Спаде́ перша слізка,

Здихнуть білі груди;

По кім здихну́ть груди,

Того́ вінок буде...

Хто вінок розв'яже,

Той косу зав'яже!

Той дівча пригорне,

Щиру правду скаже. (1858).

18.

Заклята дочка.

[З польського.]

Мати дочку го́нить

З постелі ране́нько:

»Иди ти по воду,

Моя Ганусе́нько!

По воду студе́ну,

Під вербу зеле́ну!...«

Пішла, пішла Ганя
 Під вербу зелену,
 Під вербу зелену
 По воду студену...
 Но ще для дівчини
 Високі цибріни.
 Дівча не вертає,
 Матінка чекає!
 »Пішла-ж бо ти, доню,
 З серцем промовляє:
 Бодай не вернулась,
 В камінь обернулась!...«
 Відро скаменіло
 Мармором біленьким:
 Дівча здеревіло
 Яв'ром зелененьким.
 І камінь біліє,
 Явір зеленіє...
 Ішли два молодці,
 Обидва бурлаки,
 Обидва і браття,
 Браття і співаки.
 Явір оглядають,
 Разом промовляють:
 »Що-сьмо, милий брате,
 Світа ісходіли,
 Явора такого
 Ще не находіли!...
 А що хіба, братці,
 Вломим по гіллячці!...«

І їдну вламáли,
Диво увида́ли:
Дерево й гілля́ка
Кровю закіпа́ли.
Другу лиш нагну́ли,
Вже й слова́ почу́ли:
»Ірвіть по листочку!
Вломіть по гілля́чці,
Лиш серця не раньте
Дівчи́ні бідня́чці!
Возьміть, мамі дайте,
Мамі заспіва́йте:
»Закля́ла ти, ненько,
Свою до́чку рідну:
Тепер подиві́ ся
На ї долю́ бідну;
Ото гілля́чэньки
Із її ручэ́ньки!...
Закля́ла ти, ненько,
Свою дочку́ рідну,
Тепер полюбу́й ся
На ї долю́ бідну!
От тобі листо́ньки
З її голово́ньки!...«
Іду́ть два співаки
Та міжо хата́ми,
Прийшли під віко́нце
Недо́брої мамі...
Під віко́нцем стали,
Жалібно співа́ли!...

Заридала мати :
 »Не грайте, не грайте!
 Мойму серцю туги
 Тай не завдавайте!
 Бо й так тугу маю,
 Що дочки не маю!...«

П Р И К А З К И.

I.

ПРО ЖИДІВ.

19.

Фурманка з Жидами.

Возив когось сам госпóдар,
 Назад повертав ся,
 Тай на своє гірке лихо
 З Жидами наняв ся...
 Насїдало препоганих
 Повнісінька фура :
 Сруль і Лейба, Мошко й Берко
 І товстая Сура!...
 Коням тяжко, йому гірко!
 Тільки й ласки в Бога,
 Що конята не голодні
 Та суха дорога...
 Їдуть вони їдні сутки, —
 Оброку не стало!...
 Їдуть другі — вже й дорогу
 Дощем зопсувало!

Тут і гори наступили,
 Ледве йдуть конята...
 Зліз господар, підпихає,
 Сидять Жидинята!...

Стали коні під горою!...

Ані суди, Боже!

Вже й ні батіг, ні підмога,

Ніщо не pomoже!...

А Жиди собі байдуже,
 До Сури гергочуть,
 Та з бідного хрестяніна
 Сміють ся, регочуть!...

Але іде Запорожець,

Іде й розважає:

»Та у мене Жидова та

Живо позлізає!...«

Вдарив коня нагайкою,
 З возом порівнав ся:

»Як ся маєш, вражий сину?«

Сердито озвав ся...

»Памятаєш, як я хлопцем

Возив орендáрів,

А ти моїх орендáрів

Нагайкою спарив!...

Ото-ж тобі, бісів сину!«

Козак примовляє,

Та все Жидів через плечі

Нагайкою крає!...

Скочив Лейба, скочив Моїшко

І товстáя Сура,

Скочив Сруль і грубий Берко —
 Полекшала фура!...
 Зворушили ся конята,
 Пішли помаленьку!
 »Дай же, Боже, здоровлячко
 Тобі, козаченьку!...«
 »Дай же, Боже, здоровлячко,
 Що-сь звів Жидовину,
 А то була-б замучила
 Мене й худобину!...« (1858).

20.

Рабін і Запорожець.

Читав рабін свої книги
 Двацять і сім років,
 Перечитав всіх талмудів
 І усіх пророків...
 Читав двацять і сім років,
 Ні з ким анї слова!
 З ним не сміла говорити
 Й сама рабінóва.
 І чи то він свою мову
 За той час забув ся,
 Чи з великої науки
 З розуму хибнув ся?
 А як вийшов уже на світ
 Жидову учити,
 Він зачав уже на мигах
 З нею говорити!...

Чудують ся, дивують ся
 Жиди бородаті, —
 І давай по цілім світі
 Гонців розсилати!

Ганяють ся гонці всюди,
 Мудрих зволікають;
 Та щось мови його й мудрі
 Не дуже втинають.

Але їде Запорожець,
 Тай почав питати:

»А що у вас, Жиденята,
 Доброго чувати?...«

Жиди й кажуть козакови:

»Таке й таке діло« !...

— »Ет! дурні ви, Жиденята!«

Козак каже сміло.

— А скажіть-но, каже, тому

Величному пану,

Що я із ним хоть і зараз

До розмови стану!... —

Пішли Жиди до рабіна,

Разом повклякали!...

Доторкнулись його кашців,

З страхом запитали:

Чи звелить він козакови

Мовити з собою?

Рабін тільки подивив ся,

Махнув бородою...

І вернулись Жиденята

Козака просити,

Щоби козак із рабином
 Ішов говорити...
 Прийшов козак, поклонив ся,
 Рабіна витає...
 Але рабін встає з крісла
 Палець наставляє...
 Наставляє, біс то знає,
 Чого рабін хоче!
 Але козак йому сунув
 Аж два перед очі!...
 Кивнув рабін головою,
 Махнув бородою;
 Показує йому в гору
 Правою рукою!...
 — Він у гору! Тра до низу —
 Козак розважає,
 Та нагнув ся і рукою
 В землю утикає!...
 Махнув рабін головою,
 Подивив ся всюди,
 І складає собі руки
 На охрест на груди!...
 Тоді козак приступив ся —
 Як заїде в пику!
 Ціле місто зворухнулось
 З галасу та крику!...
 Але рабін знов спокійно
 Махнув бородою!
 Поклонив ся козакови,
 Пішов з Жидовою,

Пристипили Жиденята,

Рабіна питали :

»Що пан рабін з Запорожцем
Розмовляти мали?«

І сів рабін коло школи

Тай став говорити :

»Я питав ся, хто-б тебе мав
Такий сотворити?...

А він мало так казати :

Що питати много? —

Той мене мав сотворити,

Хто тебе самого!...

О, герехт! Що правда, правда!

Я ще став питати :

Хто-б то був, щó мав над нами

Небо збудувати?

А воно пак так розумно

Міні відказало :

Той і небо, хто і землю

Сотворити мало!

Я ще став йому казати,

Що Бог не гнівливий,

А воно міні сказало,

Що і справедливий!...«

Підступили й наші люди,

Козака питали :

А що то він і з рабіном

Розмовляти мали...

— А що-ж, люди? Та Жид Жидом.

Я лиш показав ся,

А він пальцем вже до ока
 Мінї добирав ся...
 Та мене-то не схитрити,
 Знаю чого хоче;
 Та йому аж два козацьких
 Сунув перед очи!...
 Бачить рабін, не злякає!
 Повішаю! каже;
 А я тебе, йому кажу,
 Закопаю, враже!
 А він каже: звяжу руки!
 Чи чули огиду?...
 А я його за то в пику:
 Брешиш, вражий Жиду!... (1858).

21.

Бородатий хусит.

На підсїні в малій хатї
 Сидить старий хусит,
 В опівночі над талмудом
 Бородою трусить.
 І як рабін зачитав ся,
 Читає, читає!...
 А з підсїня Запорожець
 В вікно заглядає...
 Заглядає, та гадає,
 Чим би поживитись;
 Але в Жида всюди голо,
 Куди подивитись,

Тільки сам він бородатий,
 Борода по пупа,
 Та книжок його жидівських
 Кругом ціла купа.
 Замишляє Запорожець
 Жида підголоти,
 І що раз — то голоснійше
 Почав говорити :
 »Хто-но тільки великую
 Бороду кохає,
 Той ніко́ли великого
 Розуму не має!«
 Чує хусит бородатий,
 Перестав читати...
 Аж тут йому голоснійше
 Хтось почав казати :
 »Хто-но тільки великую
 Бороду кохає,
 Той ніко́ли великого
 Розуму не має!«
 Подивився Жид на себе,
 Бородою трусить :
 »Гирсти? як-то? то я дурень?
 Дурень — старий хусит?...«
 І до свічки бородою!...
 Спалив половину...
 Але знов він чує голос
 В ту-ж саму годину...
 Знов борода над свічкою
 Запалахкотіла,

І в мінуті счезла з димом
До самого тіла!...

Засміяв ся Запорожець,
Пішов собі спати...

Але хусит сидить бідний
Тай став розважати :

»Правду воно говорило,
Правду пак казало,
Бо й я з своїм бородою
Розуму не мало!...

Борода такого мати,
Так його любчти...

І над свічком, над тим свічком
До губа спалити!...

Ай, веймір! що Сура скаже?
Що всі люди скажуть?...

О, то дурень старий хусит!

Ще й з рукóм покажуть...« (1858).

22.

Що то мати, що то діти.

Ходить Жидок по ярмарку
Поміже возами,
Надибає чоловіка —
Стоїть з гарбузами...

Жидок з роду ще не бачив;

»А що то?« — питає.

— А що-ж? Яйця кобилячі! —

Той відповідає...

»Як то? гирсти? з того яйцю
Малий коник буде?...«

— А ти-ж думав, що лошата
Звідки беруть люди?

Знесе яйце худобина,
Хрестянін збірає,
Та як квочка на ті яйця
Сідалом сідає!...

»А ну, ну, Іванцю серце!...

А що тобі дати,
Щоб ти міні з того яйцю
Зробив лошеняти?«

— Та за тее, що висижу,
Буду їсти й пити...

А за яйця уже, Жідку,
Треба заплатити!...

»А по чому-ж в тебе яйця?«

— Не знаєш по чому?

По карбованцеві кожде,
Ще й по золотому!...

Заплатив Жидок за яйця,
Везе до коршомки...

Поскладав їх коло груби,
Постелив соломки...

Садовить на них Івана...

Дає їсти й пити...

А сам хирний переходить

В другу коршму жити...

Сидить мужик у коршомці,
Грошенята має,

Спить кохано на соломі,
 Їсть та попиває...
 Пересидів цілу зіму,
 Далі що робити?...
 Утікти-б-то... та як зловлять,
 Будуть шельми бити...
 Думав, думав, тай роздумав:
 Перетер соломку,
 Та розмахав з нею губку,
 Підпалив коршомку...
 Горить коршма в опівночі!
 Мужик вибігає...
 Та бігає наоколо,
 Як мати ридає...
 Позбігались орендарі...
 Де вже погасити?
 А Іван тут коло коршми
 Давай голосити:
 — Яйця-ж мої, любі, милі!...
 А я-ж ваша мати!...
 А я-ж думав, що потїху
 Буду із вас мати!...
 А я-ж думав, що підмога
 Міні із вас буде!...
 А я-ж думав, мої діти,
 Що з вас будуть люде!...
 І промовив з подивлінням
 Жидок бородатий:
 »Що-то діти, що-то діти!
 А що-то їх мати!...« (1858).

23.

Штукою зайшов.

Росхитав ся Жид на сабаш,
Бородою має...

Не своїми голосами

»Тефіліт« читає...

Коло нього стоїть мовчки

Його жінка гожа...

Але входить до коршомки

Козак з Запорожжя...

— Як ся маєш, вражий сину,

Жиде бородатий!...

А чи маєш вина, меду,

Горівки продати?...

Не говірить нехрещений,

Борухи співає...

Тільки Сура обернулась,

Тай відповідає...

»На що тобі мого Мошку

Даремне питати!

Він молить ся, він не буде

Нічого казати!...«

— Як не буде? аже-ж буде!

»Ні, таки не буде!«

— Кажу ж тобі, що він буде!

Уважайте, люде!...

— Маєш, Жидку, мед-горівку?

Не відповідає...

Козак підняв гарапника

Та як Мошку вкрає...

»Маю, маю, крикнув Мошко,
І мед і горівка!«
— А що? бачиш, що говорить...
Бісова Жидівка!...

»Ей, козаче!.. Ще ні́коли
Не бувало то́го...
Але ти вже отсе шту́ком
Підійшов під нього!...« (1858).

24.

Сам поїду.

Як заслабне було Жид
І рабіна просить,
Рабін тільки зза дверей
Палицю виносить.

Тай пахóлка свого шле
З нею до слабóго...
От пахóлок курував
Жида не ідно́го.

Аж раз йому довелось
Слабу курувати.
От пахолок і прийшов,
Щоб палицю взяти.

А той каже: »Хто слабій,
Чи Жид, чи Жидівка?«
— Не Жид, каже, а ідна
Молода Жидівка.

Рабін живо із стільця,
Палиці й ні сліду:
»Живо коні у біда!
Сам, каже, поїду!«

25.

Три питання.

Рабін.

»Чого півень, як співає,
Очі закриває?«

Мошко.

— Того певне, що на память
Свою пісню знає.

Рабін.

»Чого колись по драбині
Ангели злізали?«

Мошко,

— Бо ще були молодії,
Малі крила мали.

Рабін.

»Чого-ж море так солоне,
Що не можна пити?«

Мошко.

— Бо погані оселедці
Мали засолити.

26.

Подорож до Єрусалима.

Межи нашими Жидами
Поголос пустив ся,
Що ніби то в Русалимі
Месіяш родив ся...

І зібрало ся аж десять
 Грубих бородатих...
 Грубих десять арендарів
 Та самих багатих...

І зібрались в Єрусалим...
 Скриньку гроший взяли,
 В проводатарі для себе
 Чумака наняли...

Дають йому свою скриньку
 І в перед пускають,
 А за ним самі поважно
 В поход виступають...

Ідуть, сопуть арендарі...
 Жаден ні словечка...
 Аж ось в ночі забіліла
 Перед ними гречка...

»Чи бачите, — чумак каже,
 Як біліє море?«
 А Жиди всі: — »Вей мір, вей мір!...
 Лихо нам та горе!...«

»Яке лихо, — чумак каже,
 Підіймайте поли!
 Ви пройдете через море,
 Ніби через поле!...

Лиш за мною як у око!
 А то буде й а́мінь!...

В саму прірву, аж до біса
Підете, як камінь!«

Захиталась під ногами
Зарошана гречка...
Ідуть Жиди, аж трясуть ся,
Жаден ні словечка!...

Вийшли з гречки арендарі,
Аж і ліс видати...
Ідуть вони аж до ліса,
Стають ночувати.

Поставали Жиди на ніч,
Став їден ходити —
Чи деякий не згубив ся,
Хоче полічити...

Ходить, ходить, Жидів лічить —
Тільки девять має...
А себе самого дурень
То і забуває...

Становить ся сам у лаву,
Другий виступає...
Лічить, лічить, не долічить,
І все девять має...

Всі лічили... але жаден
Дурень бородатий
Не згадає, не зміркує,
Що він сам десятый...

Не зміркують арендарі...
 Нічого робити —
 Ідуть вони до Івана,
 Просять полічити...

Полічив він, втихомирив...
 Пора-б спочивати...
 »А що, мої арендарі,
 Де будете спати?«

— »Так, Іванцю, положи нас,
 Щоб вовк не почувло,
 Щоб всі були в середині,
 А з краю не було!...«

»Добре, каже, арендарі!
 Я вже й місце маю!
 Як уложу, то не буде
 Ні жадного з краю!...«

А там саме на поляні
 Груша зогнивала,
 А під нею прездорова
 Комашня стояла...

Іде чумак до комахів
 Із арендарями,
 Розкладає на около
 Жидів головами...

»Та глядіть же, — промовляє,
 Лежіть, Жиди, тихо!

А то послі почувте,
Яке буде лихо!...«

Пішов і сам постелив ся
Під зеленим дубом
І заснув собі до раня
Кохано та любо!...

А тим часом арендарів
Обсіли комахи...
Гризуть, їдять на всі б́оки,
Мовчать сїромахи...

Гризли, гризли на всі боки
З вечіра до раня;
Нагризли ся собі в волю
Та до вподобання...

Пробудив ся чумақ рано,
Жидів оглядає...
»А що? добре було спати?« —
Жидову питає...

— »Ай, Іванцю, що тут б́уло?
Яке було лихо?...
Але ми, Іванцю, серце,
Всі лежали тихо!...

»Тільки й щастя, арендарі,
Що тихо лежали,
А то були-б вас до лиха
Всіх позаїдали...

Уставайте-ж, арендарі,
 Та моліть ся Богу!
 Роса впала, зійшло сонце —
 Пора у дорогу!...«

Повставали арендарі,
 Богу помолились
 І снідати не снідали,
 В дорогу пустились...

Ідуть вони за Іваном
 В лихую годину!...
 Через нетрі, через пуці,
 Та через тернину...

І де вже їх не носила
 Нечистая сила!
 А все таки серед ліса
 Нічка захопила.

Смерклось добре. Стало темно.
 Треба ночувати!...
 »А що, мої арендарі,
 Де будете спати?...«

— »Іваночку, голубчику!
 Кажуть Жиди/грубі, —
 Сеї ночки ми вже хочем
 Ночувать на дубі!«

Лізуть грубі арендарі
 На верх дуба спати...

Ще й говорять чумакови
Гиляки обтяти...

А чумак обтяв гиляки
Ще й капця їднóму...
Узяв собі скриньку з грішми
Тай пішов до дому...

Зійшло сонце понад лісом —
Жиди не злізають...
Як вóрони на гиляках,
Чумака чекають.

Просиділи до полудня
Все Івана ждали...
Але його нема й духу,
Поминай як звали!...

Починають арендарі
Самі міркувати,
Як їм грубим арендарям
З дуба позлізати...

Присудили, щоби Лейба
За гилля вчепив ся,
Щоби Лейбі грубий Мошко
За ноги вхопив ся...

Щоб за Мошка взяв ся Гершко,
Щоб за Гершка Хаїм...
— »Як вчепим ся, кажуть, разом,
То всі позлізаєм...«

Бере Лейба за тиляку,
 Що сили вчепив ся,
 По нїм злазить грубий Мошко,
 За нього захопив ся...

По Мошкови злазить Гершко
 І його хватає...
 По них решта арендарів
 Пóвзає, злізає...

Кричить Лейба, репетує —
 Не може тримати...
 Але йому Мошко радить
 Руки поцлювати...

— »Поцлюй руки, поцлюй руки!«
 Жиди бормотіли,
 Але Лейба ще не плюнув,
 Як всі полетіли!...

Щось з годину арендарі
 Покотом лежали!
 Прочумались, як з похмілля —
 Ледве повставали...

Повставали арендарі...
 Всі були хороші —
 І без хліба й без одежі
 Та ще і без гроший...

Беруть вони, за Мойсея
 Лейбу обирають..

І голодні і холодні
В поход виступають...

Вийшли якось з того ліса;
Ба й село видати!
— »Гей панове! — кричить Мошко,
Ходім рабувати!...«

А в селі людей не було —
Всі пішли на поле...
Як забрались наші Жиди —
Боже, твоя воля!...

Де цибуля яка була,
Яка редька б́ула, —
Від голодних арендарів
Жадна не минула...

От під'їли арендарі,
Село покидають!...
За Лейбою знов по парі
В поход виступають...

Пішли собі через поле,
Ідуть день і нічку;
Аж приходять перед світом
Над глибоку річку...

Зажурились арендарі,
Маючи пригоду...
Але Лейба десь наглянув
Липову колоду...

Біжить живо до колоди,
 На неї сідає...
 Та до себе арендарів
 Решту закликає...

Каже себе на колоді
 В гору підійняти
 І до неї поясами
 Ноги привязати...

»Треба, каже, до колоди
 Добре пригорнутись,
 Щоб часами серед річка
 В воду не схибнутись...«

Привязали Жиди Лейбу,
 Підняли колоду,
 Перенесли аж до річки,
 Пустили на воду...

Пливе Лейба через річку,
 Тай бжолі жахнув ся,
 Та у воду головою
 Так і повернув ся...

І не стало уже Лейби,
 Тільки видно п'яти!
 І почали арендарі
 З дивом розважати:

»Ото дурень грубий Лейба!
 Ото дурень хусит!

Так далеко до берега,
А він ноги сушить!...» (1858)

27.

Оливо не вадить.

Утікало два Жиди
Колись за границю,
Надигали на степу
Набиту рушницю.

Надигали, підняли,
Стали тай гергочуть,
Далі крикнули »герехт!«
І стріляти хочуть.

Та стріляти не біда,
Але як стріляти?
Не зміркує бідний Сруль,
Звідки що почати.

Далі пейса підкрутив:
»Тепер, каже, бухну!
Ти в бұхили, Лейбо, дуй!
Я рухили рухну!«

Не перечить грубий Жид,
Руру надуває,
А тим часом жвавий Сруль
Курок відтягає.

Далі рухнув за язик —
 Бухнула рушниця,
 Пішла куля Лейбі в рот,
 Грубий Жид валить ся.

А Сруль йому на відхід
 Добру раду радить:
 »Виплюй! виплюй! все кричить,
 Оливо не вадить!«*) (1860).

28.

Жидівська дитина.

Сидить мале Жидиня,
 Головкою має,
 А Жидівка молода
 Тільки розважає:

»Що то діти в мужиків
 То й погані очі!
 Все руками хап та хап!
 Так красти і хоче!...

*) Песні без дати списано з другої частини рукопису, на заголовку котрої виставлено „1860“ рік, коли певне злантовано ту частину рукопису, але дати, коли скомпоновано яку песню, не визначено, як се зроблено в I-ій частині рукопису; так і ми лишаємо всі ті песні під спільною датою 1860 р.

А у нас собі сидить,
 Головкою має —
 Воно думає собі,
 Як прожити має».

29.

Горобці.

Стоїть руде Жидиня
 У чорній ярмурці,
 Під пахвою »алеф-бет«
 В новій шабатурці.

І »цицили« аж до пят,
 Пейсики нівроку!
 Стоїть, дивить ся собі
 На школу високу.

А на школі горобців
 То стилої мами,
 Так і вють ся понад дах
 Цілими мірками.

Задивилось Жидиня...
 Аж рабін лучив ся:
 »А куди, питає, так,
 Хасю, задивив ся?«

— »Я дивлю ся, каже той,
 На той бідний птиця,
 Де то дінеть ся вонó,
 Як школа спалить ся?« (1860).

30.

Голодний Жид.

Не багато арендарі
 В сабаш наварили,
 Тай на лихо убогого
 Їсти запросили.

А убогий, ще й голодний,
 На них не вважає,
 Як припав ся гателити,
 Як у торбу пхає.

Тай і ні вже як від миски
 Біду відірвати, —
 Ото його задумують
 Денецо питати.

»Чи маєш ти, кажуть, батька?«
 А той каже: — Маю!
 Їсть і каже: батька маю
 І ще й маму маю! (1860).

31.

Пан Чехович.

Лежить дідич у дворі,
 Нема що робити —
 Закликає Жидюка,
 Давай з нього кпити.

Покепкував, кілька хтїв,
 В волю насміяв ся,
 В волю бідного Жидка
 За пейси намняв ся.

Ще й на тому не кінець,
 Не хоче пускати
 І ще каже в його честь
 Пісню заспівати.

А той дідич якомсь так
 Пан Чехович звав ся.
 Хитрив Жидок, мудрував,
 Тай домудрував ся.

І край стóлу дідич став,
 Живіт гарбузою!...
 Край порога йому Жид
 Заспівав козою:

„Pan wielmożny Czechowicz!
 Żona jego Czechowicz!
 Dzieci jego Czechowiczy,
 Bo ón sam jest Czechowicz!“
 (1860).

32.

Pchła.

По Жидови лазить воша.
 „Co to?“ — пан питає.
 — „A coż, panie? ta to pchła!“
 Мошко відвічає.

„Czegoż ona biała tak?“

— „Bo ją żona prała!“

„Czegoż ona płaska tak?“

— „Na niej córka spała!“

„Czemuż ona, kiedy tak —
Nie skacze, gałganie?“

— „Bo nie pora, panie mój,
Jeszcze młoda, panie!“ (1860).

33.

Масло.

Вивіз Лейба горщик масла
В місто продавати...
Тай пішов собі на ринок
Купця відпитати...

А чоловік коло воза

Чекає, чекає...

Далі випив пів кватирки,

Масло добуває...

Добув масла, достав хліба,

Засів тай балює...

Де побачить хрестяніна —

Кличе та годує...

З'їли масло добрі люди,

Нічого робити!

Бе він горщик коло воза,

А сам іде пити...

Піднив собі, як годить ся,
 Назад повертає...
 Коли гляне — коло воза
 Лейба умліває...

Умліває, ломить руки,
 І плечима ниже...
 А собачка невеличка
 Черепочки лиже...

»Лихо мамі твоїй, гицлю!
 Де ся масло діло?«
 — Лихо мамі!... та же бачиш,
 Що песеня з'їло!...

»Брешеш, гицлю, десять фунтів
 Було в масла мого...
 Гицлю ти!... й сама собачка
 Не заважить того!...

І бере Жид ту собачку,
 На ваги чіпляє...
 А собачка десять фунтів
 Ледве дотягає...

»Бачиш, гицлю, ту собачку!
 Де-ж ся масло діло?«
 — Де-ж ся масло його діло?
 Та-ж песеня з'їло!...

»Ну, нехай собачку — масло!...
 Де-ж собачку буде?...«
 — Де-ж собачка — та же онде!
 Видять добрі люде!

»Ну, нехай воно собачку!
 Де-ж ся масло діло?«
 — Все де масло, та де масло!
 Та-ж песеня зіло!...
 »Що з тобою говорити?
 Лихо батьку твому!...
 Сідай уже, сідай, гицлю!
 Та вези до дому!...« (1858).

II.

НА ЦИГАНІВ.

34.

Циган з хроном.

Бачили очі, що купували,
 їжте, хоч повиласьте. Нар. прик.

Ходить Циган, ярмаркує,
 Лиш кошійку має...
 »А що тепер найдешевше?«
 Мужика питає.
 — Та хрін тепер найдешевший! —
 Мужик йому каже;
 За кошійку цілу вязку
 Сідуха навяже!
 Побіг Циган меж сідухи,
 Купив собі хрону...
 Подивив ся на ярмарок,
 Тай пішов до дому...
 Іде собі дорогою,
 Свіжий хрін смакує...
 Вертить свердлом йому в носі,
 А сліз не вгамує...

Втирав, втирав Циган очи,
 Далі й не втирає...
 Сів під мостом і скривив ся,
 Їсть та примовляє:
 »Плачте, плачте, дурні очи!
 Щоб повилізали!...
 Бачили-ж ви препогані,
 Що то купували!...« (1858).

35.

Місяць.

Місяцю, місяцю! Світиш,
 а не грієш, даремне у Бога хліб
 їси. Нар. прик.

Нічка тиха, місяць світить,
 А мороз крепить...
 Циган сина до місяця
 Лицем становить...
 »Отак, сину мій, Романе!
 Отак, дурню, стій!...
 Та з пазухи вийми руки,
 До місяця грій!...«
 Стоїть бідне Циганятко,
 Холод каминить...
 А старий пішов до хати
 Людй туманить...
 Витуманив кусок сала,
 Хліба бохунець;
 Вийшов з хати, та до сина —
 Син, як камінець...

»Ой місяцю, Циган каже,
 Жаль твої краси!
 Ти лиш світиш, а не грієш, —
 Дармо хліб їси!...«

36.

Вмілисьте, кумцю, варити, не
 вміли давати. Нар. прик.

Пішов Циган на толєку
 До сусіда зраня;
 Та в сусіда без обіда
 Косив до смеркання.
 Ізнеміг ся сіромаха,
 Косить і не косить...
 Аж під вечір пан госпóдар
 Вечеряти просить...
 Іде Циган вечеряти
 Та слину ковтає...
 Садóвить ся на покуті,
 Пояс розпускає...
 Садóвить ся на покуті,
 Випив шів бляшанки,
 Та як муха до патоки
 Припав до маслянки...
 Припав Циган до маслянки,
 Янди́лу кінчає...
 Аж тут кума вареники
 З печі висуває...
 Схаменув ся бідний Циган,
 Та вже не поможе!...

Ізів кілька вареників,
 А більше не може.
 А тут іще й вареників,
 З стола не приніали,
 Як поросся печенее
 До хрону подали...
 Подивив ся бідний Циган,
 Тай став примовляти :
 »Вміли, кумцю, ви варити,
 Не вміли давати !...« (1858).

37.

Безязика коняка.

Вивів Циган на ярмарок
 Коня продавати...
 Посходились ярмаркові,
 Стали оглядати...
 Оглядають, кінь як сокіл
 І ганчу не має!
 А сам Циган кругом ходить,
 Та все примовляє :
 »Що конина, то конина !
 А щоб язик мала,
 То вона-б вам, люди добрі,
 Всю правду сказала !«
 Купив якийсь ту конину,
 Дома оглядає...
 Аж конина його справді
 Язика не має... (1858).

Циганський похорон.

У Цигана вмерла мати,
 Нічого діяти!...
 Іде Циган до батюшки,
 Просить поховати...

— А як хочеш поховати?
 Може по циганській? —
 Ні, батюшка, прошу таки
 Вже по християнській!«

— То то буде рублів десять
 Тебе коштувати! —
 »О, нічого то, панотче!«
 В нас дорожча мати!«

Поховав піп Циганиху,
 За гроші питає...
 Аж тут йому сороківку
 Циган витягає...

— Сороківку? — піп питає...
 А то-ж твоя мати!
 А ти-ж за ню рублів десять
 Обіцяв ся дати!

»Рублів десять!... — Циган каже —
 За трупа гнилого!
 Та вона не варта була
 І живою того!...« (1858).

39.

Циган в огірках.

Сидить Циган на городі
 Темненької ночки;
 До блискавки вибирає
 Чужі огірочки...

Та все собі промовляє:
 »Блисни, Боже, блисни!...«
 А господар його з заду
 Як вилами свисне...

— А сто бісів в твого батька
 Та у твої груди!...
 Розкрадати мою працю!...
 А що тепер буде?...

»Ой батечку, голубчику!
 Чиніте, як знайте!
 Тільки прошу вас, панотче,
 За пліт не кидайте!...«

— Оже-ж кину! »Бійтесь Бога!«

— Кину, бісів сину!

Підняв Цигана на руки,
 Тай через пліт кинув.

Підійняв ся вражий Циган,
 Та як зарегоче:
 »Мині того й бракувало:
 Добраніч, панотче!« (1858).

Лев і пролев.

Іде Циган по діброві

[Десь лихо носило...]

При нїм пара вареників,

Люлька та кресило...

Чорний, темний, як та хмара,

По лісі блукає...

Йде помалу, курить люльку...

Аж лев вибігає...

Вибігає, став, питає:

»Хто ти, чорний враже?«

— Скажи перше, хто ти, враже?

Циган йому каже.

Стрепенув звір головою:

»Я лев« — промовляє!...

— Ти лев собі, а я пролев!

Циган одвічає...

»Ходім битись!« лев говóрить.

— Та ходімо, враже!

Тільки я ще не обідав —

Циган йому каже...

— Як даси що попоїсти,

Трохи підкрепитись,

Тоді піду я з тобою

В чисте поле битись!

»Та нічого, лев говóрить,

З тобою робити!

Мушу тобі на закуску
Хоч телицю вбити!...»

І кинув ся межі стадо,
Телицю вбиває...
Пазурами шабатує,
Шкуру іздирає...

Оббілував, як годить ся,
Сїв коло телиці;

А Цигану дає шкуру
І шле до криниці...

— Біжи, каже, до криниці,
Та не забавляй ся!
Як набереш води повну,
Бігцем повертай ся!...

Пішов Циган; тай криницю
Навкруги копає...

Лев приходить. »Що ти робиш?«
Цигана питає...

— Та же бачиш, що я роблю!
Криницю копаю!
Що́ я тобі шкурлатами
Все черпати маю!

Принесу тобі криницю,
Тай роби, що знаєш!«

»Ну, небоже, лев, подумав,
Добру силу маєш!...«

І нагнув ся, сам за шкуру,
Води набирає...

А Цигана за дровами
У ліс посилає...

Пішов Циган, дере лико,
 Дуб до дуба вяже...
 Лев приходить, подивив ся :
 „Що ти робиш?“ — каже.
 — Та же бачиш, що дубину
 До купи збираю...
 Отак возьму увсю разом,
 Тай повириваю!...
 Подивив ся лев на него,
 Махнув головою...
 »Отсе, думає, на лихо
 Здїбав ся з бідою!...«
 Бере єго, до телиці
 Живо відсилає...
 А сам дуба молодого
 При землі ламає.
 Зломав дуба молодого,
 На кражі кражує...
 Тай сердечний нагадав ся,
 Що вогню бракує...
 Принїс дрóва, тай гадає,
 Де вогню увзяти...
 Але Циган єму каже :
 — А що, леве брате?
 Вдарим в камїнь пазурами!
 Хто вогню добуде,
 То той у нас і без бійки
 Найсильнїщий буде.
 Ідуть вони до каміня,
 Разом поставали,

Як ударив лев у камінь —
 Кохті позлізали...
 Заревів лев, підняв лапи,
 Лапи обюшило!
 А наш пролев добуває
 Губку та кресило...
 Як ударив — скала ціла
 В іскрах загоріла
 І до разу суха губка
 Димом задиміла...
 Ідуть вони до телиці,
 Вогонь розкладають;
 Розбатівують телицю,
 Стегна запікають.
 Запікають товсті стегна,
 Обід спораділи...
 Спораділи обід сугий,
 На двох розділили...
 Посідали і балюють...
 Лев аж припадає...
 А що Циган вже й наїв ся,
 Решту розкидає.
 А за ним голодні птахи
 Купами літають...
 Що розкине вражий Циган,
 Мигом поїдають...
 Лев поглянув — его пролев
 Вже й кісток не має...
 Лежить собі проти сонця,
 Живіт вигриває...

»А що, брате, будем битись?«
 До Цигана каже...
 — Та вже-ж битись, не миритись,
 Але чекай, враже!
 Возьми перше, стисни камінь, —
 Як води добудеш,
 То тоді ти і без бійки
 Найсильніщий будеш!...
 Бере камінь лев у лапи,
 Потряс головою...
 Як потисне... камінь тріснув,
 Сиплеть ся мукою...
 — Видиш, враже, Циган каже,
 Й води не добудеш...
 Та як же-ж ти ізо мною
 Броти ся будеш?
 Отак тисни, як я тисну!
 Циган промовляє.
 Та руками вареника
 Що сили стискає...
 Заюшила сироватка...
 — Видиш, Циган каже,
 Що вас двацять таких левів
 Того не докаже!
 Та ще лучче вареника
 Перед левом тисне!
 — Тепер, каже, бісів леве,
 Хто з нас лучче свисне?...
 Підійняв ся лев могучий,
 Як на лапи стане...

Та як зареве, як клясне!

Аж волося вяне!...

— Тепер я вже, Циган каже,
Тільки не диви ся!

А то й очи повилазять

І сам повалиш ся!

Лев нагнув ся, сплющив очи,

Стоїть, анї писне...

А тут Циган ломакою

Як під вуха свисне...

Зашуміло, загуділо,

Задзеленькотіло...

І в очах стомá свічка́ми

Запалахкотіло...

»Не чорти-ж міні надали

З тобою счепитись...

Ні, небоже, що вже хочеш,

А не буду битись!...«

— »Е, боїш ся, бісів леве!

Циган став казати, —

Неси, враже, шкуру гроший

До моєї хати...

Тоді тільки я з тобою

Миром помиру ся...

Як не хочеш, то я зараз

Із тобою бю ся!...

Став, подумав лев могучий;

Нічого діяти!

Коли хоче біда гроший,

То тра біді дати...

Бере шкуру, йде за грінми,

Повну набирає...

Несе її за Циганом,

Аж чоло вприває...

Привів Циган его в кузню

Межи Циганята...

— Скида́й, каже, леве, шкуру,

Оце моя хата!...

Лев скидає ему шкуру,

Кузню оглядає...

Аж Циганя із під вугля

Штабу витягає...

Розпалилась тая штаба,

Світить і біліє.

Розкидає з себе іскри...

Жаром червоніє...

Поглядає лев на штабу —

»Що то, каже, брате?«

— А попробуй, Циган каже,

То сам будеш знати!

Як вхвотив ся лев за штабу —

Боже, твоя воля!

Завертів ся, замотав ся,

Та кулею в поле!...

»Нехай же їм сто чортяків!

Каже коло ліса...

Щоби трошки ще потрима́в,

То-б згорів до біса...« (1858).

41.

Циганська смерть.

Розказував Циган раз
 За смерть свого сина:
 »Ще ніхто так не вмирав,
 Як моя дитина.

Тільки що вже смерть прийшла,
 А він на всю хату:
 — »Тату! тату! закричав,
 Люльки! каже, тату!

Приніс ему таки сам,
 А синок небога
 Тільки раз собі пакнув,
 Тай пішов до Бога!« (1860).

42.

Циган пасічник.

Раз багаті хазяї
 Цигана приймали
 І тут ему на біду
 Щільник меду дали.
 Розсмакував бісів син,
 Та все було ходить,
 Стане було під вікном
 Та »меду« й заводить.

Що не знали хазяї
 Ніяк відігнати,
 Ото его до джмелів
 Здумали післати.

Питаєть ся сам хазяй :

»Хочеш меду, враже?«

— Чом не хочу, тату мій,

Хочу, — Циган каже.

»То візьми-ж собі дупло

З медом і пчолами.«

Циган его ухватив

Руками й ногами.

— А де-ж, тату, то дупло?...

»От там серед ліса.

Гляди-ж, мухи не дрочи,

Та не згадуй біса!«

Побіг Циган, такий рад,

Що мед буде їсти.

Серед ліса стоїть дуб —

Давай по нїм лїзти.

Прилізає до дупла,

Містить ся небора,

А в дуплі джмелі, джмелі

Гудуть, аж говорать.

Тільки руку до дупла —

Вони й забреніли

І як чорнее рядно

Цигана обсіли.

І шпигнув его іден —

Господь, каже, з вами!

Шпигнув другий — та піди-ж

До божої мами!

Далі кілька вже ураз

Цигана кусає —

»Та ідїть бо до святих!«
 Циган промовляє.
 Далі видить неборак,
 Що вже пухне й гúба —
 »Тепер, каже, к чорту йдїть!«
 Та шелéп із дуба! (1860).

43.

Циганський хрест.

Стоїть Циган на снігу,
 Мужик проїжджає —
 »Чи не хочеш ти хреста?«
 Мужика питає.
 — »Чом не хочу?« — каже той
 »То дай десять грошей,
 Будеш мати такий хрест
 Хороший, хороший!«
 Дав десятничка мужик,
 А Циган на штуки:
 Гугúп навзнаки у сніг
 І розкинуз руки.
 І легенько устає,
 Устав тай регоче:
 »Ото, каже, тобі хрест
 На снігу, панóче!« (1860).

III.
НА НІМЦІВ.

44.

Води!

Одягнув ся Німець паном,
Та гроший не має.
Ходить бідний по Варшаві,
З голоду вміває.
Ходить, свище... далі чує —
Деся музики грають,
Німець ближче, поглядає —
Аж пани гуляють.
»Зайду, каже, подивлю ся!«
Входить до покою;
Але тільки бідний Німець
За поріг ногою, —
Єго в танець і втягнули...
Що робити з горя?
Хоч голоден, як собака, —
Танцює небора.
Протанцював разів кілька —
Нема відпочинку;
То та піде Німця просить,
То та на годинку...
Ізнеміг ся бідний Німець,
Підкосились ноги;
Та як раптом повернув ся —
Гугуї до підлоги.

Засміялись пани зразу,
 Разом заплескали,
 Далі бачать, що не жарти:
 »Wody!« — закричали.
 Але Німець із підлоги:
 »Nie trzeba! Nie trzeba!
 Nie trzeba mie, каже, wody,
 A kawałek chleba!« (1860).

45.

Зелений пес.

Зайшов Німець раз на баль,
 З панною сїдає,
 Мовчить, мовчить, далі враз
 Сусїдку питає:
 »Чи зелений коли пес
 Панї не здибала?«
 — »Та ні, каже, або що?«
 Німця запитала.
 »Та нічого, каже той,
 Я так лиш питав ся,
 Бо з зеленим, панї, песом
 І я не здибав ся!«

46.

Prosie się.

Розгуляв ся собі Німець,
 Давай їсти, пити,

Далі слугу закликає,
Свиню каже вбити.

А свиня лиш поросилась,
Жаль було творіння,
Слуга й каже: »Szkoda, panie!
Во prosie sie świnia!«

Але Німець підхопив ся,
Надув ся як рабець:
— Со то, каже, że sie prosie?
Żeby plakał, zabić! (1860).

47.

Рак.

Забажав раз Німець рака —
Не вміє назвати,
Закликає хрестяніна,
Давай мудрувати:

»Вгадай, каже, што мой хочет?«

— Та ні, не вгадаю!

»Нога многа, уса довга...

Снаєш?« — Ні, не знаю.

»Как не снаєш? сам он малий,
Кафтан на ньом расний,
Как не сварен — кафтан шорний,
А как сварен — красний...

»А што, каже, угадаєш?«

— Та ні, не попаду!

»Та у нього шийка шльоп-шльоп,

А перед із саду!...«

— Чи не рака? — »Рака, рака!«
 — Бодай же вас, пане!
 Найшли-ж ви у наших раків
 Німецькі каптани! (1860).

IV.

НА ЛЯХІВ.

48.

ШЛЯХТИЧ.

Мша кінчилась у костьолі,
 Люд порозсипав ся,
 У костьолі тільки шляхтич
 Убогий зостав ся.

Та ще дець за образами
 Захрістіян лазить,
 То святих там заслоняє,
 То в них світло гасить.

Обдивив ся кругом шляхтич —
 Не видко нікого,
 Та живенько де Антоній,
 Припав до святого:

»Włagam cię, człowieczku święty!
 Włagam cię, Antoni!
 Podaj, serce, mnie piniędzy,
 Niech ja kupię koni!«

А тут йому зза святого

Грубий голос чути:

»Nie dam, nie dam dla gałgana,
 Nie dam i na buty!«

У минуті бідний шляхтич
 На ноги схопив ся,
 Подивив ся на святого,
 Ближче приступив ся:
 »Daleś, nie, Antoni święty,
 Każe do świętego,
 Tylko nie kpij — jestem szlachcic,
 Nie pozwalam tego!« (1860).

49.

Каньовський і Радивил.

Раз Каньовський людоріз
 Звісна огида —
 В Радиви́ла задушив
 Коханого Жида.
 Розгнівав ся Радивил,
 Тай сказав щось то́му,
 А той живо на коня,
 Та до свого дому.
 Набрал Жидів цілий віз,
 Загородив ви́ла,
 Сів на верха тай везе
 Аж до Ра́дивила.
 І висипав на дворі
 З воза як із міха,
 А сам коні повернув,
 Тай назад поїхав. (1860).

50.

Ratuj, bracie!

Під повстання два панки
 На коршмі гуляють,
 Цюлюють ся, як брати,
 Приязнь запивають.

Ото собі запили
 І поцюлувались,
 Але тільки Москалі
 В коршму увігнались —

Іден циб через вікно,
 Другого вхопили...

Сей бідняка і кричить:

»Ratuj, bracie mi!«

А той собі до ліска,
 Скільки сили дує,

Тільки крикнув сьому раз:

— Niech się Bóg ratuje! (1860).

51.

Szukaj sensu!

Панок хоч женив ся —

В панну залюбив ся,

Ходить, її губить...

А брат її жвавий

Собі для забави

Жінку його любить...

Але раз рабое

Здибались обоє...

Уже не без того...
 Ото пан жонатий
 Хоче кепкувати,
 Каже до тамтого:
 »Мам szabelkę ostrę,
 Kocham twoją siostrę!«
 А той своє має:
 — Мам szabelkę ostrą,
 Kocham twoję żonę!
 Тому відвічає.
 Жонатий притяв ся,
 Раптом обізвав ся:
 »Tu niema kadensu!«
 А той усміхнув ся,
 Боком повернув ся:
 — Szukaј, каже, sensu! (1860).

52.

Лист.

Іден дідич мав у школах
 Кохану дитину,
 Ото раз до неї й пише:
 »Милий ти, мій сину!
 Як ти здоров — слава Богу,
 А як добре вчин ся —
 То не візьме тебе дідько,
 Про те не жури ся.
 Моя жінка, твоя мати
 Без відома мого

Посилає на оріхи
 Тобі золотого.
 А я тобі посилаю
 Старі ногавиці,
 Зроби собі жупанину,
 З рештків рукавиці.
 Та учи ся, милий сину,
 Та читай багато,
 Бо ти дурнем зостанеш ся,
 А я твоїм татом!« (1860).

53.

Камінний святий.

Раз обходили Ляхи
 Навкруги костьола,
 Захопили, хто що міг,
 Носять наокола.
 Ото Мазур і собі
 З набоженства свого,
 Перед себе захопив
 З каміня святого.
 І аж крекче неборак,
 А святого носить,
 Та щоб живо обійшли
 Пана Бога просить.
 А тут йому на біду
 Тільки що ступають,
 А навколо обійшли,
 Знову починають,

Бачить Мазур, що ніяк
 Справи не докаже,
 Бух об землю тим святим,
 Та до нього й каже:
 »Бувесь, каже, молодий,
 То тоді носили,
 А тепер ходи і сам,
 Міні не до сили!« (1860).

54.

Ляшська натура.

Блудить Ляшок серед ліса,
 А мужик рубас...
 »Та ти, Ляше, либонь блудиш?«
 Мужик промовляє.
 А Лях каже; — Chociaż błądze,
 Ale mam naturę
 Nie pytać sie tego nigdy,
 Kogo biję w skórę! (1860).

V.

ПРИКАЇЗКИ НА СВОЇХ.

55.

Пан і Іван в дорозі.

Ізійшли ся пан з Іваном,
 По світі мандрують...
 Разом їдять, розмовляють,
 Разом і ночують...

На кожному через плечі
 Висить по торбині...
 Лиш пан таки у чемерці,
 Іван у свитині...

Ідуть вони дорогою,
 Стали ночувати...
 Аж пан собі задумує
 Хлопа ошукати...

Тай говорить до Івана :

»Знаєш що, Іване!

Годило ся-б попоїсти!...«

— Та що-ж? їжмо, пане!...

»Але знаєш що, Іване!

Починаймо з твої!

Як твоя буде порожня,

То тоді до мої!«

— Добре, пане! — Іван каже,

Зняв свою торбину...

На травиці зелененькій

Простелив свитину...

Попоїли таки добре;

Комара здушили...

Рано встали, до снідання

Торбину кінчили.

Прийшов вечір. Знов у полі

Стали ночувати...

Вже панови свою торбу

Треба починати...

Але пан собі ні слова...

На землі лягає...

Кладе торбу під голови...

Хлопа замовляє...

»Що-би ти робив, Іване!

Пан зачав питати,

Як би тобі довело ся

Таке поле мати?...«

— А що-ж, пане, я орав би,

Хлібом засївав би...

Та ходив би до Одесу,

Сіль і гроші мав би...

»А що я, не так зробив би...

Пан почав казати:

Я казав би на сїм полі

Місто збудувати...

Там би в мене стояв палац...

Там під ряд крамниці...

Там перекупки з булками...

А тут дві різниці...

От тоді приходь, Іване,

В мене балювати!...

— Ет, спасибі, Іван каже,

Лучше будем спати!...

Незбаром коло пана

Став Іван хропіти...

Незбаром коло нього

Став і пан сопіти...

Тільки що пан заснув добре,

Іван підійняв ся...

Та до панської торбини

І сам присотав ся...

То і курку, і печеню,
 І кавалок кишки...
 Все, що було у торбині,
 Стеребив до кришки...
 Пробудив ся пан раненько...
 Пропаца година!
 Хоче їсти сіромаха,
 Та пуста торбина...
 Розбуджає він Івана
 Та його й питає...
 А Іван стисну́в плечима
 Тай відповідає:
 — А що-ж, пане, та-ж ви вчора
 Місто будували...
 Тут стояло дві різниці...
 Там булки стояли...
 А по місті, звісне діло,
 Собаки ходили...
 То вони-ж то вашу торбу
 Певне стеребили!
 Посвистав пан по торбині,
 Нічого діяти!...
 »Вставай, каже, вже, Іване!
 Підем мандрувати...
 Пішли вони, ідуть степом,
 Тяженько зморились...
 Аж на силу перед вечір
 До села прибились...
 Ідуть вони в коловорот...
 Аж блукає гуска...

Іван гуску та в торбину...
 Є вже і закуска...
 Бракувало тільки хати
 Переночувати...
 Але вони завернули
 До пустої хати...
 Прийшли собі, відпочили,
 Гуску спорадили...
 Спорадили, як годить ся,
 У піч посадили...
 Аж пан знову замишляє
 Хлопа ошукати...
 Тай говорить: »Що-ж, Іване!
 Ми лягаймо спати!...
 Та кому із нас пріснить ся
 Кращай закуска...
 То вже ціла тому завтра
 Достаеть ся гуска!...«
 — Та як спати, то і спати,
 Нічого діяти! —
 Постелив Іван свитину,
 Тай лягає спати...
 Серед ночі захропів пан,
 Іван пробудив ся...
 Ізів собі цілу гуску,
 Тай знов положив ся...
 Рано будить пан Івана
 Та давай казати:
 Як то Бог його до себе
 Просив балювати...

Та які там потрави
 Йому подавали...
 Та як його всі святії
 Їсти припрошали...
 — Анї слова! — Іван каже,
 Ваша правда, пане!
 Я сам бачив, як ви їли
 Якись марципани...
 Та дивлюсь, що не голодні,
 Маєте закуску...
 Тай сїв собі коло печі
 Та-м стерébив гуску!...
 »Чи то-ж правда? — пан питає,
 Всю ізїв, Іване?«
 — Та аби я так здоров був,
 Як всю ізїв, пане!
 Димом здимів пан голодний,
 А Іван озвав ся:
 — Хтїв когось пан опукати,
 Тай сам опукав ся!... (1858).

56.

Не вчорашній.

Везе в місто мужик сїно,
 Якось проти свята,
 Тай годує в капелюсі
 Малі пташенята...
 Але їде пан багатий,
 До костьолу знати,

Та вже в них натура мабуть,
Щоб покепкувати...

Їде звольна, тай питає:

»Co wieziesz,¹⁾ Іване?«

Мужик пану поклонив ся:

— А що-ж? Др́ова, пане!...

»Łziesz, gałganie! wieziesz siano!«²⁾

— То-ж пан самі знають,

Що се сїно, а не дрова,

На́ що-ж пан питають?

Закусив пан товсті губи:

»Z jakiej wsi?«³⁾ — питає...

Мужик підняв шпачинята,

Тай відповідає:

— Всі не всі, вельможний пане,

Старі повтікали...

Молоді лиш половив я,

Бо ще не літали!...

»Kto najstarszy u was we wsi?«⁴⁾

— Баба Терпелиха:

Пережила стара баба

Всіх дідів до лиха!...

»Gałgan jesteś! Kto was bije?«⁵⁾

— А хто-ж? Бугай, пане!

1) Що везеш?

2) Брешеш, ледащо, везеш сїно!

3) З якого села?

4) Хто найстарший у вас в селі?

5) Ледащо ти! Хто вас бє?

То так і бе на пропале,
 Кого лиш достане!...
 Хтїв пан чогось допитати,
 Тай не допитав ся!
 »Со z gałganem! Ruszaj przedzej!«¹⁾

І в перед погнав ся...
 Привіз в місто мужик сїно...
 Продав його зраня...
 Купив собі добру миску
 Драглїв на снїдання.

І сидить собі на возї,
 Драглї уплїтає...
 Аж той самий пан надходить,
 Та його й питає:

»Czy nie słychać do sprzedania
 Owsa tu, Іване?«²⁾
 Мужик встав, кругом обнюхав...
 — Ні, не чути, пане!

І сїв знову на драбинї,
 Драглї уплїтає...
 »Czy ty, chłopie, nie wczorajszy?«³⁾
 Пан його питає.

— Де вам, пане, я вчорашній!
 Гляньте на всі боки...
 То міні вже отсе буде
 Трицять і два роки! (1857).

1) Що з ледащом балакати! Рушай швидче!

2) Чи не чути вівса на продаж?

3) Чи ти, хлопе, не вчорашній?

57.

Ой питоньки, питоньки!

Лежить дідич на постелі,
 Як барило грубий...
 Його льокай сухощавий
 Заснув коло груби...
 Заснув льокай коло груби,
 Води не напив ся...
 Як захтілось йому пити, —
 Бідний пробудив ся...
 »Ой питоньки, ой питоньки!«
 Зачав промовляти,
 Та лінуєть ся псяюха
 За водою встати...
 Аж тут дідич із постелі:
 »Родај wody, Janie!«
 Льокай раптом ісхопив ся:
 »Зараз, каже, пане!...«
 Дає пану води склянку:
 »Проше, ясний пане!...«
 — То dla siebie! — пан говорить,
 Napij się, gałganie! (1858).

58.

Що кого болить.

Плачуть діти коло тіла:
 »Мати-ж наша, мати!
 А хто-ж тепер нас без тебе
 Буде годувати?

Хто нас буде голубити,
 Доглядати в дома?...«
 Мужик стоїть, підпер ся,
 Хлипає сїрома!...
 »З ким же татко будуть спати?...«
 Він аж похилив ся:
 »Але-ж, але-ж, мої дїтки!...«
 І слїзми залив ся... (1858).

59.

На калитку.

Прийшов мужик до крамниці,
 Сукно оглядає...
 Перекинув штук зо двацять —
 Все не добирає...
 Аж наглянув десь кармазин:
 »Дай-но, Жидку, то́го!...«
 Розвертає, оглядає:
 »Се хїба нічо́го!...«
 Виміряє середину:
 »А ходи но, Жидку!...
 Ото звідси міні, Жидку,
 Виріж на калитку!...« (1858).

60.

Цікавість.

Прийшов мужик із празнику...
 Празник добре вдав ся:

Посиніла кругом шия,
 І чуб підійняв ся!...
 Прийшов в хату, ані слова...
 На лаві сїдає...
 Аж підходить господиня,
 Мужа оглядає...
 »Та чого то в тебе шия
 Вкрита синяками?«
 — Та то мабуть від вишнївки,
 Що я пив з дяками!...
 »А хто-ж тобі, чоловіче,
 Чуба мав намняти?«
 А він її кулаками:
 — Не знаєш — мовчати? (1858).

61.

Треба всюди приятеля.

Прийшла в церкву стара баба,
 Свічок накупила...
 Де була яка ікона,
 Всюди полішила...
 Іще пара остаєть ся,
 Де їх приліпити?...
 — Ага! каже, пошукаю
 Святого Микити!
 Найшла баба і Микиту!...
 Святий чорта ціпить!...
 Баба їдну йому ставить,
 Другу чорту ліпить...

Видять люди й розважають,
 Щоб там не ліпила :
 »Що ти, бабо, кажуть, робиш ?
 Та-ж то вража сила!...«

Але баба обернулася :
 — Не судіте, люди !
 Ніхто того не відає,
 Де по смерті буде?...
 Чи у небі, чи у пеклі
 Скажуть вікувати ;
 Треба всюди, добрі люди,
 Приятеля мати. (1858).

62.

Чужая дитина не то, що рідня.

Ой не тая, мій сплочку,
 Година настала,
 Щоб чужая дитинька,
 За ріднюю стала.
 Нар піс.

Журили ся муж з жоною,
 Що дітий не мали ;
 Далі взяли, тай під старість
 Сироту прийняли.
 Росте тая сиротина,
 Так їм помагає !
 Але старий, як чужому,
 Все не довіряє...
 »Та вже, мабуть, не даремне
 Примовляють люди,

Що дитинонька чужая
 За рідню не буде!...«
 Доростає літ дитина,
 Вже пора-б женити...
 Пора-б уже господарство
 З сином поділити...

Але старий дуже хоче
 Щирість його знати...

І задумує, як сина
 На спробунок взяти.

Повертає раз від пана,
 Тай став говорити:
 »Жінко мила, сину милий!
 Годі міні жити!...

Розгнівав ся пан на мене,
 Повішати хоче!

І я завтра, як той злодій,
 Сплющу свої очі!

Достань, жінко, в скрині гроші,
 Треба поділити...
 Треба свою остатнюю
 Волю учинити!«

Стара бідна, як дитина,

Плаче і ридає;

Бере ключі у старого,

Скриню відмикає...

А у скрині казан гроший —
 Самії дукати!...

Ледве-ледве старий з сином
 Здужали підняти...

Висинали на підлогу,
 От старий сїдає...
 Із дукатів штири купи
 Рівних нагортає...

І говорить: »Перша купа
 На похорон буде,
 Щоби мене, як годить ся
 Спомянули люде!...

Друга купа тобі, жінко!
 Тобі, моя мила!

Бо ти-ж мене, як матїнка,
 Старого любила!...

Третя купа нехай буде
 Тобі, милий сину!...

Ти був міні, милий сину,
 За рїдну дитину.

А четверта купа гроший
 Най буде для того,
 Хто на шибеницю в завтра
 Потягне старого!...«

А синочок ісхопив ся,
 За гроші рукою!

— »Я потягну вас, татуню!

Най будуть за мною!«

Здихнув старий, підійняв ся
 Тай почав казати;

»Іди, хлопче препоганий,

Із моєї хати!

Прийняв тебе я до себе
 Малим сиротою,

Побивав ся дні і ночі,
 Не спав над тобою...
 Тільки й думав, що із тебе
 Буду поміч мати...
 А ти сам готів на мене
 Руку підійняти...

Іди-ж собі, препоганий,
 Звідки ти узяв ся,
 Тай не згадуй, що ти в мене
 Сином називав ся!»

Хлопець вийшов. Старий плаче:
 »Правда, добрі люде,
 Що дитинонька чужая
 За рідню не буде!...« (1858).

63.

Згуба душі.

Раз пропала на степу
 В чумаків сокира,
 До їдного всі взялись:
 »Ти, тай ти, псявіра!«
 Той їх гóдить, хаменить,
 Той їх розважає,
 Вже й клянеть ся на чім світ,
 Богом присягає.
 Ні, не вірять. І чумак
 Против неба глянув:
 »Коли я сокиру взяв —
 Хай я Ляхом стану!«

— Стій, чумаче, не губи
 Ні душі, ні віри!
 Вірим, вірим! Ти не брав
 Нашої сокири!

[П'єси без дати поміщені в другому зшитковому рукописі С. Руданського, на котрому вказано: „Ныва“, козака Руданського. Київ. 1860].

64.

Ксьондзів наймит.

Ксьондз і пані покойова
 На »мшу« поспішають,
 На відході до покою
 Слугу закликають.

І тут пані йому каже,
 Щоб набіл забрати
 І конешне до обіду
 На ринку продати.

А ксьондз його посилає
 З квітком до Давида,
 Та узяти око м'яса
 Каже йому в Жида.

Пішов слуга до Давида —
 Не вскурав нічого,
 Виніс набіл продавати —
 Не стало і того.

Прибігає до костьола,
 Глядить свою пані,

Аж ксьондз як раз на ту пору
Стоїть на казані.

І так чуло мову мовить :

»Czego ty, człowiecze!

Czego chodzisz, czego szukasz

Na tym marnym świecie?«¹⁾

А слуга тут на весь костьол :

— Та-ж пані шукаю!

Бо сметана вся пропала

І сам пропадаю.

»Те!... Те!...« А ксьондз далі мовить :

»My nie wiemy sami,

Lecz co Dawid na to powie,

Jego posłuchamy!«²⁾

— О, вже пане! — слуга каже

Ваш Давид хороний!

Не дам, каже, не дам м'яса —

Давай перше гроші!

65.

Крива баба.

Раз до ксьондза забрела

Кривая на ноги,

І, бідная, на дітий

Просила підмоги.

1) Чого ти, чоловіче, ходиш, чого шукаєш на тім марнім світі?

2) Ми самі не знаємо, але послухаємо, що на те повість Давид!

А ксьондзови гроший жаль, —
 Давай її вчити,
 Як каліці із дїтьми
 В білім світі жити.

»Лучче, каже, ти навчись
 Бабити, змовляти,
 То й на себе, на дїтий
 Будеш гроші мати!

— »Де-ж навчитись, пане мій,
 Дайте міні раду!« —

»Що учитись, ти змовляй
 Хоч так для прикладу:

»Пробіг пєс через овєс —
 Не шкодило пєсови,
 Най же шкоди не буде
 І тому вівсови«.

Пішла баба і куди!

Як святá курує;

Пройшло уже кілька літ,

Ба і ксьондз хорує:

Така гуля, як кулак,

В горлі йому сїла...

Лічать, лічать дохторі,

А все гуля ціла.

Далі вдав ся до бабів,

Нїчого чинити...

От приходить і крива

Слабого лічити.

Ксьондз до лиха вже й забув...

Воца не питає,

Каже вийти з хати всім,
Сама зачинає :

»Пробіг пес через овес —
Не шкодило псови,
Най же шкоди не буде
І тому вівсови!«

Подивив ся слабий ксьондз :

— »А то ти зозуля?« —

Та як враз зареготав —

Так і трісла гуля!

66.

Чуприна.

Питали ся козака :

»Що то за причина,

Що в вас гола голова,

А зверху чуприна?«

— А причина то така :

Як на війні згину —

Мене ангел понесе

В небо за чуприну.

Питають ся мужика :

»Що то за причина,

Що в вас гола голова,

А зверху чуприна?«

— А причина то така :

Нас біда обїла —

Голимó ся до кривлі,

Щоб кузка не їла!

67.

На що Бог сотворив.

»На́ що тебе, козака,
 Господь на світ сотворив!«
 — Щоб любив я мужика,
 Щоби пана його бив!
 »На́ що-ж тебе, мужика,
 Господь на світ сотворив?«
 — Щоб неславив козака,
 Щоби панщину робив!

68.

Еге, гай!

Йде видючий і сліпий.
 Тай каже видючий:
 »Отто, брате, синій гай!
 Отто́ ліс дрімучий!«
 — Еге, еге! — каже той,
 Як ти собі важиш!...
 »А ти-ж, брате, бачиш що?«
 — Та ти-ж, брате, кажеш!

69.

Дош.

Обсялись мужики,
 Дошу виглядають!
 Ото два собі зійшлись,
 Стали, розважають...

Грицько старий, як судець,
Палицю тримає,
На бік голову схилив,
Землю колує.

А Хома на мотузку

Гудзі собі вяже.

»Нема дощу!« — каже Гриць.

— Нема! — Хома каже.

»Як би, Хомо, Господь дав,
То я вже говору,
Що усе-б то із землі
Підняло ся в гору!«

— Усе, дядьку? — »А усе!«

— Лучче-ж най не буде!

Моя жінка у землі!

Не хочу паскуди!

70.

Слабий зуб.

Сидить шевчик на стільці,

На кумові постільці

Пришиває лату.

Аж у сїнях двері скрип!

Далі в хату двері рип!

Шелєп кум у хату.

»Здоровенькі ви були!

А що-ж мої постоли

Вже мабуть готові?«
 — Зараз будуть, погодіть!...
 Що-ж ви стогнете, як дід?
 Чи вже-ж не здорові?

»Та не то, щоб, Боже крий,
 Був я дуже так слабкий,
 А так тільки нудно.
 Розболів ся вражий зуб,
 Та заріс тобі, як дуб,
 Що й вирвати трудно«.

— Не журіть ся! — каже швець,
 Ось сядьте но на стілець!
 На стілець саджає,
 В дратву зуба замотав,
 Кінці разом посплітав,
 До ноги чіпляє.

Але звісно у шевців
 Все діравії стільці,
 Щоб то не душило!...
 Ото шевчик і зайшов,
 Нишком дірку ту знайшов,
 Та хвать кума шилом!

Бум підскочив, як той цап,
 Та рукою з заду лап
 За грішнее тіло!
 »Не даремне-ж я стогнав!...
 Ач коріння попускав,
 Аж там заболіло!...«

Школяр.

Їде з ярмарку мужик,
Школяра здиває.
Підпив собі неборак,
Ото і питає :

»Що ти, хлопче, за їден?«

Я школяр — той каже.

»А коли ти, каже, шкляр,

То сїдай же, враже!«

Школяр собі анї гадки,
Бере тай сїдає,
А мужик сидить, мовчить,
Воли поганяє.

Далї в озеро звернув,

В саму середину,

Запинив ся; воли пють;

Питає хлопчину :

»Що ти, каже, за їден?«

— Я школяр, паноче! —

»То ти школяр, а не шкляр!«

Та як настукóче!...

»Геть із воза куди хоч,

Бісовий школяру!...«

Школяр поли підійняв

— А що-ж господару!...

Як пускати ся на дно,

Не псувати-ж воду;

Пустіть уже хоч з ярма
Скочити у воду!

»Не питай ся!... Куди хоч!...«

Мужик промовляє...

Школяр тоді на вії...

Притику виймає.

Перегнув ся на ярмо,

Полових по шкірі...

Їде школяр на сухе,

Мужик у баюрі.

72.

Вбили.

Якось жильним четвергом,

Чи там середою,

Забив мужик кабана,

Смалить над водою.

Кругом нього тьма собак

І дітий до ката...

А найближче з них усіх

Синок його брата.

І звичайне на селі

Вбогого дитина,

Тільки на нім і була

Тая сорочина!

Стоїть бідне хлопчиня,

На вогонь пантрує,

Дядькі з носа аж пищать,

А воно й не чує.

Далі багач подививсь :
 »Здоров, каже, сину!
 Вбив що батько на свята?
 Питає хлопчину.

А хлопчина носом шморг,
 Попід ніс рукою :
 »Убив, каже, дядьку мій,
 Сучку над водою!...

73.

Порошки.

Заслаб мужик на живіт,
 А дідич лічити ;
 Дає йому порошки,
 Тай каже зажити.

А той щоби порошки
 Випити з водою,
 Нюхнув тільки разів п'ять,
 Тай сидить совою.

Пересидів цілий день,
 Як рукою знялось ;
 Рано дідич запитав :
 »А як тобі спалось?«

— А спало ся, пане мій,
 Спасибі вам, пане!

»А порошки всі зажив?«

— Всі винюхав, пане!

»Подякуй же, каже пан,
 Дідуньови свому!«

А сам тільки посвистав,
Тай пішов до дому.

74.

Черевики.

У неділю мужика
Пані закликає
І на ярмарок його
З просом посилає.

»Jedźże, каже, serce mój,
Sprzedaj miarkę prosa,
A co będzie, za to kup
Trzewiki, bom bosa!«¹⁾

От поїхав наш мужик,
Назад повертає.

»Cóż sprzedałeś, serce mój?«²⁾
Та його питає.

— Та продати то продав,
Каже, мірку проса,
А черевик що питає —
Все нема »бомбоса«!

75.

Попович.

Наспівав ся попів син
За свято доволї,

1) Їдь же, каже, продай мірку проса, а що візьмеш, то купи черевики, бо я боса.

2) Що-ж продав?

Та по святах і махнув
Учити ся в школі.

А мужики й загули,
Що добре співає,
От староста там колись
Батюшку й питає:

»Куди піде ваш панич,
Як вийде у люди?«
— Куди? Звісно у поли!
Попом собі буде!

»Шкода його на попа!
Мужик промовляє,
З нього добрий був би дяк,
Бо то-то співає!«

76.

Козак і король.

Став багатий колись пан
Короля благати,
Щоб король йому зволив,
Воеводство дати.

А король йому й сказав:

»Відгадай три штуки,
Відгадаєш — тоді на!

А як ні — на муки!

Перша штука: скільки зір
В небі серед літа?
Друга штука: покажи
Середину світа!

Третя штука: угадай,
 Що думати буду?
 І от тобі цілий рік
 Для твого розсуду!«
 Відійшов багач назад,
 Та так йому нудно!
 Не вгадати — так біда,
 А вгадати — трудно!
 Сидить, плаче неборак,
 Козак проїжджає...
 »Чого плачете ви так?«
 Старого питає.
 Той і каже: так і так!...
 »Не журіть ся, дїду!
 Коли так, то я за вас
 На відвіт поїду!«
 І палицю в руки взяв,
 В кожух одягнув ся,
 Чорні вуса підбілив,
 В чоботи узув ся.
 І чим дуж до короля.
 Король оглядає:
 »А що, пане, скільки зір?«
 З міною питає.
 А той поли закотив,
 Чи як довело ся:
 — Стільки, каже, в небі зір,
 Скільки тут волося.
 Задумав ся сам король
 Від його відвіту.

»Ану, каже, покажи
 Середину світу!«
 А той палицю підняв
 Може з пів аршина,
 Та в підлогу нею гуп:
 — Отгуг середина!«
 Почухав ся наш король,
 Ще раз поглядає.
 »Що-ж я думаю тепер?«
 Козака питає.

— Думаєте, що я пан!
 »А то що за річі?«
 — То за річі, що не пан,
 А козак із Січі!
 Засміяв ся наш король,
 Подарував тóму,
 А козака відіслав
 В золоті до дóму!

77.

Козацькі ксьондзи.

Раз Хмельницький заявив
 По військови свóму,
 Що хто пана приведе —
 Дасть по золотому.
 А хто ксьондза — тому три
 Обіцяв ся дати..
 Пішли наші козаки,
 Давай мудрувати.

Тільки пана де діпнуть,
 Виголять чуприну,
 Та і кажуть: »Памятай!
 Гляди, бісів сину,

Як часами тебе наш
 Спитає Хмельницький,
 То ти, шельмо, говори,
 Що ксьондз католицький«.

То бувало приведуть...
 »А хто ти?« — питає;
 — А ксьондз! — каже. Той козак
 Плату забирає.

І такого-ж тих ксьондзів
 За тиждень прибúло,
 Що і в Римі стільки їх
 Мабути не бúло.

78.

Смерть козака.

Край Варшави два стовпи,
 На стовпах ділина,
 Під стовпами молодий
 Козак з Чигирина.

І найстаршії Ляхи
 Смерть йому читають...
 Прочитали і кати
 Мóтуз натягають...

Але козак подививсь
 На Ляхву превражу,
 Каже: »Стійте но, пани!
 Я щось вам іскáжу!

Ви високо не кажіть
 Мене підіймати,
 Буде лучче вам мене,
 В цілувати!...«

79.

Перекусіть, пане.

Обсунулась стара гребля,
 Місток похилив ся;
 Спала річка невеличка,
 Місток завалив ся.

На камені кілька хлопців
 Черепками грає,
 Аж ступою через греблю
 Панок проїжджає.

»Помагайбі! — каже, хлопці!«
 — Помагайбі, пане!

»А що у вас млинок меле?«
 — Та вже-ж меле, пане.

»А змолоти можна?
 — Перекусіть, пане!

Як сухеє воно тільки,
 То змелеть ся, пане! —

80.

Розумний панич.

Привіз дідич раз на свята
 Ізі школи сина
 І не може натішитись,
 Що вчена дитина.

Раз здібáє гуменного
 І тому хвалить ся:
 »Ото, каже, мій синочок,
 Як у школі вчить ся!...

Та і розум, що за розум!
 Як тобі, Іване?»

— А міні то щось не так-то
 Здаєть ся, мій пане!

Бо як би наш панич мали
 Розуму до волі,
 То нічого їм би було
 Вчити ся у школі!

81.

Суходольський.

Згинув шляхтич Суходольський,
 Вже в костьолі тіло,
 І з під небка ксьондз навколо
 Поглядає сміло.

Далі мову зачинає
 Тільки не по польськи,

Зачинає по латині
 »Ubi Suchodolski?«¹⁾
 І поглянув ще навколо:
 »Ubi Suchodolski?«
 Далі ще раз кругом глянув:
 »Ubi Suchodolski?«
 Аж п'яничка їден слухав:
 »Ubi« все та »ubi«,
 Далі й каже: — Знаєш »ubi«?
 У чортовій г'убі!
 »Łżesz, gałganie!²⁾ він у Бога!
 Ксьондз відповідає,
 »Враз з святими його хвалить
 І на арфу грає!«
 А п'яничка похилив ся,
 За ліхтар узяв ся:
 — Та не знаю, хто з нас »gałgan«, —
 Сміло обізвав ся;
 Бо покійник не знав то́го,
 Як і дутку взяти,
 То де йому перед Богом
 Ще й на арфу грати!

82.

Варена сокира,

Прийшов москаль на постій,
 Заглядає в очи:

1) Де Суходольський?

2) Брешеш, ледащо!

»Сварі бабка што нібуць!«

А бабка не хоче.

— Нема! — каже. »Как не бить?«

— А нема нічого!

»Да ну, бабка, не шуті!«

— Та нема-ж, їй Богу!

»Так і нет суда на нет!...

А тапор імееш?«

— Та сокира десь була.

»А вади нагрееш?«

— Та нагрію; що-ж з води?

»Нічаво! паладім,

Лиш би тапор да вада,

Што нібуць да сладім!«

Горить вогонь у печі,

Окріп закінае,

Москаль бере, у окріп

Сокиру кидае.

»Тепер, бабка, еслі-б так

Хоть крупі немного...

Єнто било-б знаеш што?

А ну-ка ей-Богу!«

Пішла баба до сїний,

Пригорщу приносить,

Але москаль, бісів син,

Сальця іще просить.

Внесла баба і сальця,

А далі до юшки

Підкинула і сама

Соли та петрушки.

І все її на умі
 Варена сокира,
 А сокиру вже давно
 Витягнув псявіра.

Укипіло — їв москаль,
 Баба помагала,
 Москаль ранець натягав,
 Баба доїдала.

Москаль ранець натягнув,
 Тай пішов псявіра,
 Баба-ж сидить та хвалить,
 Що добра сокира.

84.

Жалібний дяк.

А що тільки в церкві дяк
 »Іже!« заспіває,
 Бідна баба у кутку
 Мало не вмлїває.

Аж завважив тее дяк,
 До неї забрав ся:
 »Чого плачете ви так?«

Стару запитав ся.
 — Як не плакати мені, —
 Стара баба каже,
 Коли мене голос ваш
 Аж за серце вяже.

Так колись моя коза
 На льоду кричала,

Як там її звірина́
Бідну розривала.

86.

Запорозькі шори.

Хтілось битись козакам,
Та не суди, Боже :
Заціпили Москалі
Кругом Запороже.

Ані битись, ні втікти,
Нічого дійти :

»Треба, кажуть, Москаля
Хоч у шори вбрати!«

Іде трицять козаків
Москаля просити,
Щоб пустив їх на лиман
Риби половити.

Москаль каже: »Так ідіть!«

— А як же без виду?

»Ну, так видать, каже, їм
Кожному по виду!«

— Та на що нам, кажуть ті,
Богато такого?

Для нас, кажуть, трицяти
Буде і їдного!

Написали одного,
Трицять положили,
А козаки з трицяти
Триста ізробили.

Тай махнуло триста їх
 За лиман із Січі,
 На другий день знов ідуть —
 Тії ж самі річі.

Йдуть козаки, тай ідуть,
 А Москаль пускає,
 Аж цариця Москалям
 Приказ посилає,
 Щоб Москалі тую Січ
 До тла зруйнували,
 А козаків щоб усіх
 На Кубань забрали.

Москалі до козаків:
 »Ура Катерина!«
 Але в Січі вже була
 Тільки половина.

85.

Прислів'я.*)

Вір, не вір, а не кажи: „брешеш“.

I.

Народив ся я на світ,
 Як їдного раня

*) Ся песа дуже відрізняєть ся від так званих „Приказок“ С. Руданського, але в рукопису його поміщена в відділі „Приказок“ і навіть з початку, немов „Передмова“; тим ми і лишаємо її в сьому відділі.

Моя ненька забагла
Шпаків на сніданя.

А я хлопець молодець
Пожалував мамі,
Серед ліса відпитав
Дупло зі шпаками.

В дупло руку — не іде,
Голови не вихаю,
Сюди туди край дупла,
Тай сам улізаю.

Ходжу голий по дуплі...
Шпачинят до ката!
Я в пазуху й загорнув
Тії шпачинята.

Вилізати-б, так не то!...
Я й домудрував ся,
Лиш сокиру притащив —
З дупла прорубав ся.

Гиц із дуба на коня!
Кінь собі брикає,
А сокира моя все
Зад йому рубає.

Нагадав ся за сім миль,
Назад подивив ся,
А у коня, як на сміх,
Лиш пєред лишив ся.

Я і взяв ся йому зад
З верби підправляти
І підправив, тай заліг
На годинку спати.

А кінь хóдить по траві
 І пéред пасеть ся,
 А зад росте тай росте,
 Аж до неба пнеть ся.

А для моїх шпаченят
 Того було й треба, —
 Додрапались по вербі
 До самого неба.

Пробудив ся, — до шпаків —
 Та де вже до ката!...
 Аж на небі половив
 Свої шпаченята...

Ото знову до верби!
 А верба й пропала,
 Бо коняка напаслась,
 Тай знать побрикала.

Щастя тільки, що святі
 Не горшки ліпили,
 Але якось на той час
 Гречку молотили.

Розказав я їм біду,
 Випросив полови,
 Та з полови ізсукав
 Мотуз прездоровий.

Вп'яв до неба, тай у низ!
 Мені й горя мало!
 Аж до низу на сім миль
 Мотуза не стало.

З гори й кажуть, що скачи!
 Але я не хочу,

Що в горі собі урву,
 То в низу надточу.
 І спускаюсь собі в низ,
 Мало й остаєть ся,
 Щоб урвати кілька раз,
 А мотуз не рветь ся.
 І висів я кілька літ,
 Мамина дитина,
 І висохла, як дупло,
 Уся середина.
 А рій якомсь пролітав,
 Та туди й забрав ся,
 Наніс меду, щільників,
 Розхазяював ся.
 Наніс меду кілька пуд,
 Ну його з бідою!
 Мотуз рветь ся — я в bagno
 Чуть не з головою.
 А тут якомсь по bagnoї
 І качка ходила,
 На чуприну набрела,
 Гніздо собі звила.
 Яець много нанесла,
 За дітий помовка,
 Аж нечистая несе
 Голодного вовка.
 Та фурнула з голови,
 А той завинув ся,
 Поїв яйця, тай на чуб
 Хвостом обернув ся.

А я за хвіст: »гуттю-га!«
 А вовк налякав ся,
 Та як скочить — я і гоп!
 На світ показав ся!

II.

І ото вже я підріє,
 Літ десятк було;
 Дід ходив ще без штанів,
 А батька й не було.
 То бувало, коли хто
 В гості запрашає,
 То дід сяде на полу
 Та мене й питає:
 »А хто-ж, сину, піде з нас?«
 То я його глажу:
 — Та хто-б, кажу, не пішов,
 Все то їдно — кажу.
 Або я піду туди,
 А ви сидіть, діду,
 Або ви собі сидіть,
 А я туди піду.
 А зимою холодно,
 Нічим затопити,
 То й питаєть ся дідунь:
 »Що, сину, робити?«
 — А що ж? кажу, тра комусь,
 Їхати в дубинку! —
 То бувало й каже дід:
 Хто-ж поїде, синку?«

То я й кажу: — Хоч сидіть,
 А я не поїду,
 Хоч посиджу я за вас,
 А ви їдьте, діду!

То бувало й їде дід...
 А раз таки в біса
 Потягнув ся вже і я
 За дідом до ліса.

Тільки входимо у ліс,
 Аж купа ломача!
 Я сокирою гугуп! —
 Заяць з під ломача.

А ми собі не страшки:
 »Гуттю-тю!« на зайця,
 Та живенько за ломач, —
 Аж там сиві яйця.

»Заберемо!« — Заберім!
 Зважили дручками,
 То на силу, що згорнув
 У шапку руками.

Ото я їх і приніс,
 А в нас на ту пору
 Розквотала ся свиня,
 Квочка коло двору.
 »Пійміть, діду!« Дід пійняв,
 Посадив на яйця...

То ми мали шість волів,
 Як орлів, від зайця.
 Зараз таки й запрягли,
 Припічок зорали,

Та тако́го-ж, кажу, ми
 Того хлі́ба мали!...
 Що як тих уже женців
 Прийшло ся збирати,
 То безрукая якась
 Сама прийшла жати.

І нажала-ж вона нам
 Та кіп наскладала
 І стебла вже не було,
 А та іще жала.

»А що, сину, каже дід,
 Треба́ спогадати,
 А де то ми ті скирти
 Будемо складати?«

То бувало я сиджу,
 Тай дідови ражу:
 — Адже-ж у нас комин є,
 На комині! — кажу.
 На комині як складе́м,
 То й не тра сушити,
 А на печі, як Бог дасть,
 Будем молотити!

То бувало святий хлі́б
 Аж комин колише!...
 Ідна тільки нам біда,
 Що вкляну́лись миши.

А кіт яко́сь на полу
 Із дідунем грав ся,
 Від дідуня ги́ц на піч,
 В закутку закрив ся...

Та як хвостом замахнув —
 Жиди-б його зіли! —
 То в помийницю скирти
 Так і полетіли!

III.

А ото вже дід підріс,
 Та і одубив ся;
 Після нього через рік
 І батько родив ся.
 Та ото вже тра було
 Батька міні вчити;
 Але за то, як навчив, —
 То-то було жити.
 Все було у нас одно
 Здатність і заможність
 І хазяйство й ремевство
 І смак і набóжність.
 Мати любить все парне,
 А ми з батьком кисле,
 Мати парить по селу,
 А ми собі киснем.
 Мати ходить цілий день,
 Тільки оглядає,
 А ми з батьком у ночі
 Вудку закидаєм.
 То бувало таки так
 В добрую годину,
 Як не клюнет ся кожух,
 То тягнем свитину.

Купувати коли що —
 То рука дріжала,
 За то купим, то по нас
 Аж земля движала.

А набожні що були,
 То сохрани Боже!
 Як до церкви серед дня
 І не пустять може,
 То бувало у ночі
 Церкву підкопаєм,
 Помолитись хоч на час
 Таки повлізаєм.

То так собі розжились,
 Що й світлицю мали,
 Світило ся, куди глянь,
 Лиш стовпи стояли!
 А одежі що було!
 Боже, твоя воля!
 Вісім свит у нас було,
 А все тіло голе.

Тай хазяйство таки ми
 Пораднее мали,
 Бо сусіди навкруги
 В два плуги орали.
 Тай воли які були!
 Рога не дістати,
 Бо то чорт його і мав
 Чого доставати.

А як поле ізорем,
 То вже чи є краще?

То не наше, а чуже,
 То чуже не наше!
 А раз мати таки нам
 Збитка ізробила;
 Взяла батьківський кожух
 Та гречку й накрила.
 А худоби було шмат,
 Гречка лиш біліла,
 Та з кожуха — як пішла —
 Чисто гречку зіла.
 А було й таке у нас,
 Що ми й лавки мали,
 Та все таки через ню
 І то позбували.
 Як умерла — де було
 Домовини взяти?
 Мусіли вже для біди
 І лавки віддати.
 Та ще потім по біді
 І обід справляли,
 Взяли собі понад став
 Людий поскликали.
 Тай просимо їх у двох:
 »Пийте юшку, люди!
 Як випете тее все —
 То там рибка буде!«
 А тепер ми розійшлись,
 Батько шинк тримати,
 А я не так до шинку,
 Як люблю орати,

Батько п'яний все держить
 За шинок рукою,
 А я орю, як уплюсь,
 Носом за коршмою. (1857).

Б А Й К И.

86.

Хмельницький з Ляхами.

Стали колись Хмельницького
 Ляхи підмовляти,
 Щоби нашу Україну
 З Польщею зеднати...

А Хмельницький їм говорить:
 »Сядьте, добрі люди!
 Послухайте мою байку,
 Чи правдива буде?...

Ото був собі госпóдар,
 Мав їдного сина,
 І любив він його щиро,
 Сказано, дитина...

Любив його, як дитину,
 Годив як панятї...
 Але в того чоловіка
 Був і вуж при хатї...

І бувало, як дитина
 За обід сїдає,

В тую пору ізхід печі
 І вуж вилізає...
 І що дитя йому кине,
 Що само упаде,
 Вуж полізе, позбирає,
 Вуж і тому радий!...
 Але раз дитя почало
 Із вужем дрочитись...
 Дрочило ся, дрочило ся,
 Далі стало битись...
 Вуж до піни розізлив ся,
 Укусив дитину...
 Аж надхóдить і господар
 В ту лиху годину...
 Як ударив по вужови,
 То хвіст і остав ся...
 А вуж живий, та безхвостий
 У норі сховав ся...
 Нема в хаті вже дитини
 І вужа не стало...
 А тим часом господарство,
 Як вода спливало...
 В рік ісплила вся маєтність,
 Всі його пожитки...
 Та вже й на нїм не осталось
 Ні рубця, ні нитки...
 Іде бідний до ворожки...
 Світить вона свічи,
 Посідила, погадала,
 Каже: »Чоловіче!

Мав же, каже, чоловіче,
 Ти вужа хатнього!
 Все багатство, вся маєтність,
 Все було від нього...

А як ти з ним посварив ся,

А може й побив ся...

То ото-ж ти через тее

Усього лишив ся!...«

Повертаєть ся господар

До своєї хати,

Прислонив ся коло печі,

Тай став вужа звати...

Вилізає вуж безхвостий,

Тай став говорити :

»Ні вже, каже, чоловіче!

Разом нам не жити!

Коли ти на мене глянеш, —

Зараз пригадаєш,

Що до віку через мене

Ти сина не маєш!

Коли-ж я на тебе гляну,

Зараз пригадаю,

Що до віку через тебе

Я хвоста не маю.

Буду тобі, чоловіче,

Все добро робити,

Але разом із тобою

Я не буду жити!...«

От так воно, добрі люди!

Польща — то дитина,

Король польський — то господар,
А вуж — Україна!... (1858).

87.

Ворона і лис.

Пробігає лис голодний,
Через пеньки скаче...

Аж слухає, десь ворона
На гиляці краче...

Прибігає, хоч видати,
Та ніяк дістати...

Лис хитрить ся і вертить ся,
Давай підмовляти...

Підмовляє, щоби злізла...

Прищурює очі...

Обіцяє м'яса гори, —

Ворона не хоче...

»І не хочу, і не злізу!

Стала говорити,

Іди собі, коли хочеш,

На село дурити!...

Ти думаєш, що ворона

Розуму не має...

Сидить собі на гиляці,

Нічого не знає...

Та я знаю, що ти хочеш

Як псявіра їсти...

І хіба-б я дурна була,

Щоб думала злізти...«

— »Бог з тобою, голубонько! —
 Став лис прикидатись:
 Та тепер вже, зозуленько,
 Нічого боятись...

Вийшов указ з того світа,
 Щоб мир був усюди!
 Щоби мирно собі жили
 І звірі і люди!...«

А ворона розважає:

»Брешеш ти, мій враже!...«
 Далі кругом подивилась, —
 Та лисови й каже:

»Та який же мир той буде,
 Та спокій між нами,
 Коли онде йдуть до ліса
 Стрільці із хортами!«

... »Будь здорова, голубонько!«

»А то що? Куди ти?«

— »Та-ж стрільців лихе надносить,
 Треба утікати!...«

»А указ же з того світа,
 Що про мир писали?«

— »Може вони ще указу
 Того не читали.«

»Ну, не бій ся-ж, голубчику!
 Я лиш так сказала...

Але вашого указу

І я не читала!...« (1858).

Вовк, собака і кіт.

Як собака стеріг хату,
То його й тримали...
Як постарів ся небора,
Взяли тай нагнали...

Іде бідний дорогою,
Притулку шукає...
Аж у лісі на поляні
Вовк його здиває.

„Куди, каже, йдеш собако?“

— »Притулку шукати!«

»А що-ж твої господарі?«

— »Та вигнали з хати!«

»Ну, нічого! Будеш, каже,
У мене служити...
В мене будеш, як дитина,
У роскошах жити...

А чи їв ти що сьогодні?«

— »Ні, каже, нічого!

»То-ж ходімо обідати!

Каже вовк до нього.

Ідуть вони темним лісом,
Ідуть чагарами,
Ідуть вони пустим зрубом,
Буйними ланами...

Ідуть степом... На степови
Стадо коний грає...

Вовк пригнув ся, поглядає,
Здобич вибирає...

»Бачиш, каже, ту лошицю,
Що білії п'яти?«

— »Бачу!« — каже. »Ото з неї
Будем обід мати!«.

І в мінуті почав землю
Під собою дерти...

Зачав дерти сиру землю,
Як навісний жерти.

»Подиви ся лиш на мене —
Зіжилась чуприна?...«

— »Зіжилась, собака каже,
Стала як щітина!«

Знов він землю під собою
Зачинає дерти,

Зачинає землю дерти,
Як навісний жерти...

»А поглянь міні лиш в очі:
Чи посоловіли?»

Пес поглянув йому в очі:
— »О, посоловіли!...«

Вовк як куля до лошиці!

Та й не сподівалась!...

Стадо в ноги в чисте поле!...

Лошиця осталась.

Беруть вони ту лошицю,
Теплу ще білують...

Збідували товсті стегна,
Стали тай балують...

Попоїв пес тай гадає :

Нічого служити...

Тепер собі і без вовка

Я вже можу жити...

Тільки землі наїсти ся,

Та сміло кидатись,

І будь огир, будь лошиця,

А мусить піддатись.

І наївив ся до вівка,

Та давай брехати...

Давай вівка голодного

Від лошиці гнати.

— »Іди, каже, коли хочеш,

А то прийдуть люди!

Тоді тобі, вражий вовче,

Тай не з медом буде!«

Подивив ся вовк на нього,

Як на того біса,

Махнув хвостом, стрепенув ся,

Тай пішов до ліса.

А собака коло стерва

І днює й ночує...

Тільки в нього і роботи,

Що все бенкетує...

І скінчила всю лошицю,

Поживи шукає...

Іде собі дорогою,

Аж ката здиває...

— »Куди, котику, мандруєш?»

»Притулку шукати!«

— »А що-ж твої господарі?«

»Та вигнали з хати!«

— »Ну, нічого, будеш, каже,

У мене служити...

В мене будеш, як дитина,

У роскошах жити!

А чи їв ти що сьогодні?

»Ні, каже, нічого!«

— »То-ж ходімо обідати!«

Каже пес до нього.

Ідуть вони по степови...

Табун коний грає...

Пес найкращую лошицю

З стада вибирає...

— »Бачиш, каже, ту лошицю,

Що білії п'яти?

Ото зараз, каже, з неї

Будем обід мати!...«

І в мінуті став пес землю

Під собою дерти,

Став він дерти сиру землю,

Як нав'існий жерти...

— »А що, каже, подиви ся,

Чи чуприна встала?«

»Ба ні, каже, щось не встала!«

— »Та кажи, що встала!

А-ну тепер подиви ся,

Чи встала чуприна?«

Хоч не встала, а кіт каже:

»Встала, як щитина.«

Зачинає знов він землю
 Під собою дерти...
 Зачинає землю дерти,
 Як нависний жерти!
 »А поглянь-но, каже в очі,
 Чи посоловіли?«
 Подивив ся кіт у очі:
 — Не посоловіли!
 Та кажи бо, старий дурню,
 Що посоловіли!«
 Тоді котик вже і каже,
 Що посоловіли...
 Він як куля до лошиці!
 Вона копитами!
 Так собака і розклав ся
 До гори ногами!...
 Прийшов котик, глянув в очі —
 Очі вже темніли...
 — От тепер, собі промовив,
 То посоловіли! (1858).

44.

Польський і руський кіт.

Несе мясо руський кіт,
 Польський вихилясом:
 »Що ти, котику, несеш?«
 А той каже: »Мясо«!
 Та як »мясо« вимовляв,
 Мясо і упало,

І з ним польського kota
 В мінуті не стало.
 Несе мясо польський кіт,
 Руський і питає:
 »Що ти, котику, несеш?«
 — Mięso! — відвічає.
 Та як mięso вимовляв,
 То так стиснув зуби,
 Що бідняка руський кіт
 Лиш облизав губи.

90.

Старий вовк.

Ізнеміг ся старий вовк,
 Ледве що плететь ся,
 Аж з ягнятами вівця
 На полі пасеть ся.
 Приходить він до вівці,
 Став на задні п'яти,
 Прóсить собі на обід
 Їдного ягняти.
 Та і каже, що: »Не дам,
 Не мої ягнята,
 А от онде тато їх,
 Попроси у тата!«
 Пішов вовк до барана,
 Став його благати,
 Щоби йому на обід
 Ягня яке дати.

А той тільки в гору гоп!
 Як тріснув рогами, —
 Так старого й покотив
 До гори ногами!

Підійняв ся старий вовк,
 Ледве що плететь ся,
 А дівить ся: із лошам
 Кобила пасеть ся.

Підійшов він і туди,
 Став на задні п'яти,
 Прóсить собі на обід
 В кобили лошати.

Та і каже, що: »Не дам!
 Не мое лошатко,
 А от каже на горі
 Хóдить його татко!«

Вовк до оґера іде,
 Став його благати,
 Щоби йому на обід
 Лоша тее дати.

А той каже йому: »Стій!
 Пораджу ся мамі«.
 Обернув ся, як криєне
 Його копитами!

Аж на гони старигань
 Полетів до лиха,
 Покотив ся разів п'ять,
 Підійняв ся стиха.

Іде далі старий вовк,
 Ледве що плететь ся,

Аж з пацятами свиня
На горі пасеть ся.

Іде бідний і туди,
Став на задні п'яти,
Прóсить собі на обід
Їдного пацяти.

Та і каже, що: »Не дам,
Не мої пацята,
А он, каже, попроси,
Коли хоч, у тата«.

Іде вовк до кабана,
Став його благати,
Щоби йому на обід
Поросятко дати.

А той його примстив
Задом над скалою,
Та спереду як турнув
Вовка головою.

То так бідний старигань
З гори й покачав ся...
І лежав він тай лежав,
Далі обізвав ся:

»Оттак, каже, коли хоч
Що небудь зробити, —
То до батька не ходи
Поради просити!«

91.

Засідатель.*)

Гнав ся по́стом засідатель
 На чиюсь біду!...
 Серед ставу заломив ся
 На тонкім леду...

Бють ся соцькі і розсильні,
 Бють ся рибаки...
 Водять шнури край пролому,
 Ості і гаки...

Але йде Жидок убогий,
 Пейсами потряс:
 »Гирсте, гирсте, став питати
 Що таке у вас?...«

— Засідатель утопив ся!
 Господи прости!...
 Ходи, Жидку, хоч поможеш
 Шнура завести...

*) Песа ся надрукована в книжці М. Драгоманова: „Нові українські пісні про громадські справи“ [Жен. 1891 р. стор. 81], як народня пісня „Про станового“, але що книжку сю рідко де можна здобути і в ній ся песа надрукована з деякими відмінами, що набула вона, певно, обертаючись в народі, то ми друкуємо її тут з нашого рукопису. Що ся песа Руданського — ясно свідчить не тільки власноручний його рукопис, а й самий склад пєси, а заміна засідателя становим вийшла через те, що станові заступили колишніх засідателів.

»Гирете?... на що то шукати
 Людської біди!...
 Лиш карбованця наставте —
 Вийде сам з води!«

VI.

ПРИКАЗКИ НА ПОПІВ ТА КСЬОНДЗІВ.

92.

Піп на пущі.

Начитав ся піп удовий,
 Як святії жили,
 Як то вони у пустинях
 Господа молили...

Тай задумав і сам грішний
 З світом попрощатись,
 Зайти собі межі пущі,
 Тай собі спасатись...

І зібрав усю громаду,
 З нею розпростив ся...
 Взяв з собою молитовник,
 В пущу віддалив ся...

Але де йому до пущі!
 Привик до ковбаски...
 До чарочки горілочки,
 До борщу, до кашки...

Привик собі як часами
 То й дечого вжити...
 То де йому серед пущі
 Корінцями жити?...
 Пробув в пущі одні сутки...
 Ба щось не прядеть ся...
 Пробув другі ніп удовий...
 Ба, вже й нитка рветь ся...
 Взяв добродій молитовник,
 Назад повертає...
 »А що-ж то ви не на пущі?« —
 Громада питає...
 — »Не питайте, добрі люди!
 Став ніп говорити —
 Не з такими животами
 Серед пущі жити!...«

93.

Піп з кропилом.

На Ордані, як звичайно
 У людей буває,
 Ходить батюшка з кропилом,
 Хаті окропляє...
 Ходить батюшка з кропилом,
 Чого-ж тут боятись?
 Але їдна молодиця
 Аж пищить сховатись...
 Ставить діти на прищічку,
 Каже їм сказати,

Що матері нема в дома,
 На ярмарку мати...
 Сама лізе під постелю,
 Лежить, упріває...
 Далі чує — отець входить,
 »В Ордані!« співає.
 Отець входить, всюди кропить,
 Образі й пороги,
 Вікна, стелю і постелю...
 Тай заглянув ноги.
 І нічого... дає дітям
 Хреста цілувати,
 Тай питає, мов не знає:
 »А де ваша мати?«
 — Пішли мати на ярмарок,
 Нема в дома мамі! —
 Закричали малі діти
 Різно голосами...
 »То скажіть же своїй мамі —
 Й показав рукою —
 Нехай бере на ярмарок
 І ноги з собою!«

94.

Піп у ризах.

Ходить собі по ярмарку
 Молодчина жвавий,
 Підглядає, що в батюшки
 Гроші у халяві...

Та і гроші-ж то хороші,
 Самії дукати ;
 »Будь що буде, промовляє,
 А треба дістати...«

Сюди, туди повернув ся,
 Вже й видумав штуку,
 Підступає до батюшки,
 Цмок його у руку...

»Батюшечко, став казати,
 Вчинїть мою волю!...
 Потрудїть ся на часочок
 До краму зо мною...

Оце, бачте, я для церкви,
 Ризи вибираю,
 Та сам бачу, що нї міри,
 Нї пуття не знаю...«

Пішов батюшка до краму,
 Ризи вибирає,
 Вибрав самі що найкращі,
 На себе вбирає...

А той присїв коло нього,
 Ніби поправляє,
 А тут тільки від калитки
 Ремінці збирає...

Шарп калитку... та у ноги...
 Піп до нього хоче...

А кацап його за ризи :

»Пагадї, пан-отче!«

Заким отець повернув ся,
 З себе ризи скинув...

Молодчина з його грішми
Десь як вітер згинув.

96.

Там її кінець.

Архірей один заморський
Такий звичай мав,
Як без гроший була просьба,
То і не приймав.

Аж дяк якось коротенько
Просить стихаря
І на білу середину
Кладе хабаря.

Архірей і не гадає,
Що там далі є,

Пробіг жваво його просьбу
Тай назад дає.

Той і просить: »Прочитайте!«

— Та я прочитав!

»Та іще раз прочитайте!«

— Ще раз прочитав.

»Моя просьба на тім боці
Там її кінець!«

Аж тоді затримав просьбу
Святий пан-отець.

97.

Ви, пан-отче.

Питаєть ся архірей

Попа молодого:

»Який, каже, тебе чорт

Висвятив дурного?«

А той йому неборак

Подивив ся в очі:

— Та святили, каже, ви,

Пресвятий пан-отче.

98.

Чого люди не скажуть.

Не питає архірей,

Що сам не без того,

А бештає за гріхи

Вдівця молодого.

»Хто казав вам?« — каже той.

— Як то хто? а люди!

»Та хто тепер людям тим

Вже вірити буде?

»Та вже вони і на вас,

Пресвятий пан-отче,

Розказують то і то,

Звичайно не в очі!«

Здихнув собі архірей:

— Іди-ж, каже, з Богом! —

Та ще й хрестом наділив

Вдівця молодого.

99.

Biskupstwo.

Коли біскуп був не біскуп,

А плебан убогий,

То і пара добре везла,

А часом і ноги.

А як біскупом зробив ся

Та вбив ся у сало,

Тоді йому і чотирьох

Зробило ся мало.

Раз він гнав ся шістьма кіньми

В шовках та у злоті,

Як нагнав ся на баюру,

Застряв у болоті.

Бились, бились сиві коні,

Тай лягли до лиха:

Мовчав, мовчав і сам біскуп,
 Тай промовив стиха:
 »Со то, каже, być plebanem?
 Plebaństwo to głupstwo!
 Lecz biskupem — co za ciężar!
 Ciężarne biskupstwo!«

100.

Pasa na dzieci.

Їздив біскуп по панах,
 Гроший налупив ся,
 Подарунків нахапав,
 Наїв ся, напив ся.

А тут йому ще їден

Гедзелу підносить

І ситого на обід

Ще до себе просить.

Іде біскуп і туди,

За столом сїдає...

Ото страву подають,

Дідич припрошає.

А той їз би таки ще,

Тільки промахнув ся —

У дорозі на біду

Поясом стягнув ся.

Що робити? Розпусті —

Якось не годить ся!

А так сиди та не їж —

Дідич образить ся...

Аж тут якось під вікном
Малі діти грались
І, звичайне дїтлахи,
Бігали, сміялись.
Ото біскуп не промах,
На хви́глї береть ся:
„Ej że, dzieci trzeba bić!“
Кричить і смієть ся.
„Ej że, dzieci trzeba bić!“
А діти сміють ся,
Та вже собі й до вікна
По кількоро пнуть ся.
Тоді біскуп з себе пас:
„Poczekajcież, dzieci!“
Та на хлопців помахав:
„A pasa na dzieci!“

102.

Przywitanie.

Захтіли брацішки
Біскупа витати,
Тай кажут їдному
Привіт написати.

Але той сірома
 Хоч бери на муки,
 І пера не вміє
 Узяти у руки.

І ходить, сумує,
 Не випе, не ляже,
 Аж їден брацішок
 Раз до нього каже:

»Чого так сумуєш?
 Не жури ся, брате!
 Як приїде біскуп —
 Міні давай знати!«

Приїжджає біскуп,
 Брацішок до того;
 А той як на збитки
 Не писав нічого.

— Zmiłuj się, mój bracie!
 Wo cię Pan Bóg skarze!

А той тільки чарку:

„Wszystko będzie!“ — каже.

„Tu staniesz do mowy!
 Ja siądę w zaciszku,
 Co ja będę mówić,
 I ty mów, braciszku!“

Стає той до мови,

А той заховав ся.

Коли чує — шелеп

В костьолі підняв ся.

Тай питає того:

„А już, каже, przyszedł?“

А той до біскупа:
 — „А już, каже, przyszedł?“
 Той бідняка з серцем
 І жальом і сміхом:
 „Сіcho!“ йому каже,
 А той собі: — „Сіcho!“
 Тоді той озвав ся:
 „Jaki że ty dureń!“
 А той до біскупа:
 — „Jaki że ty dureń!“

103.

Страшний суд.

В страшно-судную неділю
 Ксьондз казання говорив,
 Став за божий суд казати,
 Тай на гріх пересолив.
 Слухав, слухав бідний Мазур,
 Далі тяженько здихнув,
 Подивив ся на Jezus-a
 Й головою похитнув.
 »Коли так, промовив, Jezu,
 Ти судити нас будеш,
 То будь певний, сам як палець,
 Серед раю заживеш!«

*) Приказки „на поїв і ксьондзів“ спершу призначали ся для иншого виданя, тим вони й не ввійшли в гурт приказок, а що виданє те не склало ся, то друкуємо їх тут після байок С. Руданського, щоб се виданє було повнїйше. *М. К.*

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЗЧИК

ТВОРІВ С. РУДАНСЬКОГО І ЗНАДОВІВ ДО
ЙОГО ЖИТЕПИСИ.

1861 року.

1) Основа N° 1, ст. 95—96 (Гей, гей воли!
— Повій вітре на Україну), N° 2, ст. 49—53 (Не
кидай мене. — Ластівка. — Ніч у ніч), N° 8, ст.
32 (Сни).

2) Оныть южно-русского словаря
К. Шейковскаго. К. В. 1-ий, на ст. 146 під сло-
вом „Бусель“ уривки з поеми „Лірникові думи“
і на ст. 151 під сл. „Бухили“ песа „Оливо не
вадить“.

1872.

3) Правда N° 2—3. — Омирової Іліяди
пісня перва в перекладі С. Руданського.

1873.

4) Правда N° 21. — Некрольоґ С. Рудан-
ського.

1875.

5) Правда N° 1, 2 і 7 (Іліяда Гомера,
збірка третя, пер. С. Руданського), N° 14 (Іліяда
Гомера, збірка шеста), N° 19—22 (Демон, поема
Лермонтова в перекладі С. Руданського і М. Геть-
манця).

6) Кіевскій телеграфъ N° 44 і 45 в ст.
„Малорусская литература въ Галичинѣ“ дещо з бі-

ографії С. Руданського і про переклад його Гомерової Іліяди.

1876.

7) Правда № 1—3 Іліяда Гомера, збірка 5.

8) Народни пѣсни Русинѡвъ, изд. А. Н. Щ. и М. Г. — У Львові. Песа: Повій, вітре, на Вкраїну. (Див. № 1.)

9) Малорусскія народныя преданія и рассказы. Сводъ М. Драгоманова. Изд. Юго-зап. Отд. Географич. Общества. К. У відділі VIII: „Рассказы о церковныхъ лицахъ и явленіяхъ“ на ст. 89—110 народні оповідання NN^o 1, 2, 3, 4, 7, 9, 10, 12 і 16, записані С. Руданським в с. Хомутинцях Под. губ.

1877.

10) Правда № 1—2 (Іліяда Гомера, збірка 7, № 10—11 (Те-ж, збірка 8), № 16—18 (Те-ж, збірка 9).

1880.

11) Співомовкы. С. Руданського. Выдавъ Н. Г. Волынскый. К. 72 ст. 12°. Ц. 30 к. (Збірничок поезій С. Руданського, що містить у собі передмову і 28 пес: Моя смерть. — Наука, — Гей бики! — До дуба. — Пісня. — Голе мое поле. — Пяниця. — Пісня (Згадай мене мила). — Пісня (Звела мене не біда). — Полюби мене. — Бодай тебе. — Віщий Олег. — Ластівка. — Ніч у ніч. — Заяць. — Господар хати. — Сміх. — Господь дав. — Верства. — Вітер і колька. — Ні зле ні добре, — Змисельний Лях. — Надгорода. — Храбрый Лях. — Розпятий Жид. — Жид на чатах. — Барон. — Славная коняка. — Циган на сповіди.)

1881.

12) Руська Антольоґія. Видане „Академічного братства у Львові“. (Повій, вітре, на Україну. — Звела мене. — Ні зле ні добре. — Наука. — Гей, гей воли — всі пєси передруковані з ранійших видань, див. N° 1 і 11).

13) Нові українські пісні про громадські справи. М. Драгоманова. Ж. Тут на ст. 81 записана пісня „Про станового“, як народня, але се пєса С. Руданського, звісна більше під заг. „Засідатель“.

1882.

14) Winok pisnej małoruskich. Nakładom A. Żurнука. — В Перемишлї. (Повій, вітре, на Україну, див. N° 1.)

15) Кієвская старина N° 6. — Обманутий салдатъ. — Вареники. — Стихотворенія С. Руданскаго. Сообщилъ А. Я. Креминскій.

1883.

16) Кієвская Старина N° 2. — Изъ неизданныхъ стихотвореній С. Руданскаго: Мазуръ въ болотѣ. — Спилка.

1884.

17) Зоря N° 7. Відважні Жиди.

18) Нове Зеркало N° 13. (Розпятий Жид), N° 14 (Верства), N° 19 (Хоробрий Лях), N° 21 (Барон), N° 22 (Вітер і колька), N° 23 (Змисльний Лях), N° 24 (Що кому хибує.) Всі передруковані з видання „Співомовки“ д. N° 11.

19) Очерки исторіи украинской литературы XIX в. — Н. И. Петрова. — Про Руданського ст. 443—447. З початку те-ж саме було надруковано в жур. „Историческій Вѣстникъ“, Петерб. 1883 р. N° 7 ст. 101—106).

1886.

20) Зоря № 2 (Пісня крепачки над коліскою), № 11 (Нові співомовки С. Руданського: Понизив. — Добра натура. — Пекельна смола. — Чи далеко до Київа. — Невинний Мошко), № 12 (Чи високо до неба? — Аби душа чиста. — Три царі. — Скільки душ? — Мошко і Сура), № 13 (Запорожці у короля. — Пиріг. — Ляшок. — (Добре торгуватись. — Рак. — Василянин.), № 15 (Глухий і губатий. — Окуляри. — Свиня свинєю. — Жонатий. — Допитались. — Гусак. — Мошків дах. — А що тепер буде?), № 17 (Турецька кара. — Що кому годить ся. — Холодно. — Не мої ноги. — Дудка. — Крамна сорочка.), № 18 (Чи голосна церква. — Ікра. — Вовки. — Розмова. — А не халасуй.), № 19 (Рабінова дума. — Де спіймали. — Козацька міра. — По чому дурні. — Льодч.), № 20 (Балта. — Полотно. — Убитий Жид. — Хто кого лучче. — По воду піду.), № 21 (Вареники. — Три Жиди. — Циган. — Наймит.), № 22 (Гуменний. — Мошко Асесор), № 23 (Аршин. — Загадка.), № 24 (Що до кого. — Два рабіни. — Спасибі).

21) Зоря № 5 і 6 — С. В. Руданський. Деякі знадоби до його біографії, з портретом Руданського і малюнком могили його — Одесит.

22) Зоря № 6. — Бібліографічний список творів С. Руданського. — І. Ф. — Листи С. Руданського до В. Ковальова. Всіх 3.

23) Зоря № 9. — До біографії Ст. Руданського — Б. Познанського. (Звістка про картини Руданського.).

24) Поетичні твори С. Руданського. 14-й в. „Руско-української бібліотеки“ Е. Олесницького. Львів, 64 ст. 16^о ц. 10 к. (всіх пєс 37).

25) Зоря № 11 — Співомовки С. Рудан-

ського — І. Франка. (Про виданє Олесницького і звістка про нові рукописи С. Руданського).

1887.

26) Зъ житя Русинѡвъ. — Календарь товариства „Просвѣта“ на 1887 рѡкъ. Львѣв. Біографія С. Руданського з портретом.

27) Ватра. Літературный збѡрникъ. Выдавъ Василь Лукичъ. — В Стрию. Тут поміщені поеми С. Руданського: Мазепа, гетьман український (ст. 13—20) і Павло Полуботок (ст. 37—39).

28) Альбумъ заслуженыхъ Русинѡвъ. Коштомъ Товариства „Просвѣта“. Л. (Портрет С. Руданського).

1888.

29) Библиотека для молодежи № 10. — Славный Русины. — Біографія С. Руданського.

30) Правда № 2 від ст. 57—59. — Павло Апостол, поема С. Руданського.

1889.

31) О. Огоновський. — Исторія рускои литературы. — Ч. II, в. 1 ст. 319—330. (Біографія і літ. діяльність Ст. Руданського. Перше друкувало ся в „Зорі“ за 1887 рік № 19.).

1890.

32) Иллюстрированный календарь „Просвѣты“ в поряд. Василем Лукичем на 1891 рік і в збірнику Василя Лукича під заг. „Квѣтка“ [коштом тов. „Просвѣта“ Л. 128 і 4 н. ст. 8^о. Ціна 25 кр.] — Гетьман Іван Скоропада ст. 18—24.

1891.

33) Зоря № 19. — Забуті вірші С. Руданського — І. Франка (Бусел. 3 поеми: Лірницькі думи, див. під № 2).

34) Илюстрований календарь „Просвѣты“ впоряд. Василем Лукичем на 1892 р. і в збірнику Василя Лукича „Родный зѣльникъ“. [Коштом тов. „Просвѣта“. — Л. 136 і 4 пен. ст. 8^о. Ц. 25 кр.]. — Велямін, історична поема С. Руданського, ст. 16—17.

1892.

35) Зоря № 1 ст. 13. — До студий над С. Руданським. — І. Франка. (Про його збірку народніх оповідань, див. № 9).

36) Зоря № 2 ст. 39. — Могила С. Руданського — І. Степовика.

37) Зоря № 3. — Відповідь Запорожців Турецькому Султанови — М. К. — (Тут же пєса С. Руданського: Ахмет і Запорожці).

38) Зоря № 11. — Пам'ятник на могилі С. Руданського: в Ялті — М. К.

39) Зоря № 13. — С. Руданський. До портрета.

40) Правда № 5 ст. 289—292. — Нові приказки С. Руданського. — М. Уманець. Тут же вперше надруковані пєси С. Руданського: Козаки і Москалі. — Московська справа. — Варвара. — Кацапський струмент. — Нєшто лгу. — Рубль мѣдью. — То то любо — Кацап з гребінцями. — Добрий человекъ. Запорожці у сенаті.

41) Илюстрований календарь „Просвѣты“ впорядк. Василем Лукичем на 1893 р. і в літер. збірці Василя Лукича під заг. „Лєвада“. [Коштомъ тов. „Просвѣта“. — Л. 101 ст. 8^о. Ц. 25 кр.] — Миніх, поема С. Руданського ст. 17—21.

1893.

42) Нові поетичні твори С. Руданського. М. Комар. — Зоря № 1. (Тут же нові пєси Руданського: Прислїва), Зоря № 2 (Пісні: Ти не моя. — Чорний кольор. — Не згадаю гадки. — Ой вийду я у садочок. — Козаче, голубче, — Зозуля. — Серенада. — Світять зорі.), № 4 (Ой чому ти не літаєш. — Тільки-м родилась, злая недоля. — Над колискою. Спи дитя моє. (Повнійший варіант проти того, що був надрук. в „Зорі“ за 1886 р. № 2, див. під № 20) — Могила. — Пісня Хмельницького). № 6. (Псалом 109. — Хлопці-молодці. — Голубонько-дівчинонько. — Калино Малино. — Заклята дочка.), № 7. (Приказки. Про Жидів: Фурманка з Жидами. — Рабін і Запорожець. — Бородатий хусит), № 8. (Що то мати, що то діти. — Штукою зайшов. — Сам поїду. — Три питання.). № 13. (Подорож до Єрусалима. — Оливо не вадить. — Жидівська дитина. — Горобці.), № 14. (Голодний Жид. — Пан Чехович. — Pschla. — Масло. — На Циганів: Циган з хроном. — Місяць. — Пішов Циган на толоку. — Безязика коняка. — Циганський похорон.), № 15. (Циган в огірках. — Лев і пролев. — Циганська смерть. — Циган пасічник. — Циганський хрест.), № 16. (На Німців: Води! — Зелений пес. — Рак. — На Ляхів: Шляхтич. — Ляшська натура.)

43) Илюстрований калєндарь товариства „Просвѣта“ впорядк. Василем Лукичем на 1894 р. і в літер. збірнику Василя Лукича „Родна стрѣха“. [Коштом тов. „Просвѣта“. Л. 120 і 4 нен. стор. 8^о. Ц. 25 кр.] поема С. Руданського: Павло Апостол, стр. 21—22.

1894.

44) Нові поетичні твори С. Руданського, Зоря № 1. (На Німців: Prosię się. —

На панів Ляхів: Каньовський і Радивил. — *Ratuj bracie.* — *Szukaј sensu.* — Лист. — Камінний святий. — Приказки на своїх: Пан і Іван в до розі.), № 3. (Не вчерашній. — Ой питоньки, питоньки! — Що кого болить.), № 4. (На калитку. — Цікавість. — Треба всюди приятеля. — Чужая дитина не то, що рідня.), № 6. (Згуба душі. — Ксьондзів наймит. — Крива баба. — Чуприна.), № 8. (На що Бог сотворив. — Еге, гай! — Доц. — Слабий зуб. — Школяр. — Вбили.), № 10. (Порашки. — Черевики. — Попович. — Козак і король.), № 11. (Розумний панич. — Суходольський. — Варена сокира. — Жалібний дяк. — В сїм же № Зорі надруковано портрет С. Руданського.), № 13. (Запорожські шори. — Прислів'я.), № 14. (Байки: Хмельницький з Ляхами. — Ворона і лис.), № 19. (Вовк, собака і кіт.), № 20. (Польський і руський кіт. — Старий вовк.)

45) Ластівка № 3. (Школяр.), № 5. (Ворона і лис.), № 5. (Розумний панич.) — Всі передруковані в „Зорі“.

46) Дзвінок № 23. Вірші С. Руданського. Вовк, кіт і собака. Передрук з „Зорі“.

47) Ілюстрований календар товариства „Просвѣта“ на рік 1895. Л. 1894. В літературній часті передруковані з „Зорі“ вірші Руданського: Фурманка з Жидами. — Бородатий хусит. — Пісня Хмельницького.

48) Ілюстрований буковинський календар на рік 1895, коштом товариства „Руска Бесіда“. Чернівці, 1894 р. В літературній часті: З поезій С. Руданського. — Прислів'я (Передрук з „Зорі“) з портретом.

49) Нові поетичні твори С. Руданського. Зоря № 9. (Засідатель, Приказки на попів та ксьондзів: Піп з кропилом. — Піп у ризах.), № 10. (Там її кінець. — *Biskupstwo.* — *Pasa na dzieci.* — *Przywitanie.*) Зібрав М. К.

ПЕРЕГЛЯД ЗМІСТУ.

Уваги до „Перегляду“.

Сього (1895-го) року передав міні шан. П. Гн. Житецький цілу колекцію рукописів Руданського, які в нього переховували ся, та пару поетових листів, де той пише до брата свого Грицька про свою літературну працю. Розглянувшись добре в цих документах та порівнявши ті звістки, які оголосили свого часу др. Франко та д. Комар про відомі їм рукописи творів Руданського, я побачив от що:

а) Чернетки віршів Руданського (1851—1860) містять ся в трох рукописних томиках. Перші два томки — у мене, третій — у д. В. Лукича [позичений від дра Франка]. В т. I-м — твори з року 1851 (від 1-го червня) до року 1857; в II-м томі — 1857—1859 (кінчаючи 10 м липнем); в III-м — 1859 (від 26-го вер.) — 1860 (до 3-го падол.). Коло кожного вірша зазначено тут і місяць, і день написаня. (Такі дати є тільки в чернетках Руданського). Заголовок кожного томка: „Співомовки козака Винка Руданського“. Під терміном „співомовки“ поет розумів не що, як попросту „вірші“: все те, що мовить Співа (муза); чи „пісня“, чи „байка“, чи „приказка“, чи „поема“ — все то була в нього „співомовка“.

б) В літку 1859-го року, ще як 3-ій чернетковий томик не був і готовий, Руданський заходив ся переписувати на чисто перші два томки, щоб надрукувати їх і „пустити у світ не те, щоб для слави, а хоч для кишені“ (його власні слова).

Перед тим як зачав переписувати свої твори на чисто, він спершу зладив „Заголовки I и II кн.“, се-б то показчик змісту. Той показчик (він у мене) уже не хронологічний, а систематичний: спершу йде „Преслівля“ (Руданський його написав уже того самого дня, коли й показчик), потім „Пісні“, потім „Байки“ (= поеми), потім „Приказки“. Сюди заведено заголовки майже всіх віршів, які були в тих двох томках, навіть таких стидких приказок, яких ніде і ніколи в світі не можна або не варто було-б надрукувати. Так от, дивлячись на ті „Заголовки“, Руданський переписав вірші для друку і дещо проминув; і ніяких дат коло віршів він тут не ставив. Той чистовий зошит він певне відіслав до Києва, і мабуть, що його віддавано до цензури: бодай ті замазування, які хтось поробив на тім рукописі червоним олівцем, сильно скидають ся на цензорські. Частина з цього рукопису — в мене („Байки світові“), частина в д. Комара (т. зв. „2-ий зшиток“, диви на стр. 4—5).

Про другі рукописи Руданського (і його власноручні, і невласноручні), які є в мене, я тут не розводити мусь*); згадаю хіба, що ті приказки, котрі др. Франко друкував у „Зорі“ 1886-го р. наче-б то з автографу поетового, друковано з дуже поганого списку: дрови Франкови попросту здало ся, ніби то був автограф (і той список тепер у мене).

Як дістав я від шан. П. Гн. Житецького згадані папери, то вже й д. Комар геть видрукував усі співомовки, які в нього були, і шан. видавець встиг уже затого додрукувати відбитку. Точних дат у цій відбитці не зазначено, бо такі дати мають ся тільки на чернетах Руданського,

*) Докладну звістку про них я подав для „Життя і Слова“ сього року.

а я про них міг повідомити шан. видавця лиш дуже пізно. І от щоб хоч як небудь зарадити лихови, ми згодили ся з ним умістити в кінці цієї книжочки ті „Заголовки“, за які я згадував, що їх зложив сам поет. Коло назви кожного віршу („співомовки“) я поставив дату написаня, а тільки не поставив ніяких дат коло титулу тих віршів, котрі надрукував др. Франко в „Зорі“ 1886: бо шан. В. Лукич всі їх надрукував в друге з автентичних рукописів, так тоді ми й дати повиннаємо всі точно. Заголовки тих віршів, які давніше видав Франко („Зоря“ 1886) та „Правда“ 1892 та „Руско-укр. Бібліотека“, я ставлю в скобках []; так само в скобках стоять заголовки іще ніде недрукованих віршів Руданського, що їх оригінали переховують ся у мене. Без скобок названо тут тільки тії співомовки, які читач знайде в цій книжечці; разом коло них стоїть цифра тої сторінки, на якій кожду поезію тут надруковано.

А. Кримський.

стор.

Переднє слово від М. Комара 1

I. Пісні.

ч.ч. а) *жальки.*

1.	Преслівя. VII/10 1859 (До моїх дум)	9
8.	Серенада. 17/10 1857 (Пісня: „Світять зорі“. Голос: „W posnej cisze, sichum рієнію“)	19
7.	Зозуля. 16/I 1856 („На Подоля з України“, переклад з польського, в Петербурзі)	18
	[Сиротина я безродний. 4/IV 1852]	
	[Повій вітре з України. 24/VII 1856. Друкувало ся в „Основі“ 1861, січень ст. 96]	

ч.ч.

стор.

- і в других виданнях, між иншим в „Руско-укр. бібл.“].
6. Козаче-голубче 29/X 1858 (На голос: „Дівчино-рибчино“). 16
2. Ти не моя. 19/II 1854 (Камінець-Подольсь.) 11
3. Чорний кольор 18/III 1854 (Кам.-Под.) . 11
[Мене забудь. 19/II 1854].

б) скаржки.

14. Псалом 109-й. 21/III 1858 („Зпід неба рідного в неволю“. — В псалтирі це псалом 136-й!) 28
4. Не згадаю гадки 4/XI 1858 (На голос: „Я в дорогу їду“). 13
9. Ой чому ти не літаєш (Голос: „Кажуть люди, що-м щасливий“) 17/X 1857 . 19
10. Тільки-м родилась 17/X 1857 (Голос свій) 2

в) гадки.

16. Голубонько-дівчинонько 25/IV 1858 . . . 30
[Не дивуйтесь, добрі люди. 29/VI 1854. Кам.-Под.]
17. Калино-малино 17/II 1858 31
5. Ой вийду я. 7/VII 1859 (На голос: „Гуде вітер“) 14

г) думки.

11. Над колискою. 25/VIII 1857 21
12. Могила. 25/VIII 1857 (Над могилою) . . 24
18. Заклята дочка. (Явір, з чеського). 3/III 1858 33

д) взбудки.

15. Хлопці-молодці. 1/I 1858 (На голос: „Ой куме, куме, завтра субота“) . . . 29

- ч.ч. стор.
 13. Пісня Хмельницького. 17/X 1857 (Голос:
 „Неј bracia opryszki!“) 27

II. Байки.

(Спис див. на ст. 4, під рубр.: „Небилиці“
 і „Лірникові думи“. Ніде ще не друковано).

III. Приказки.

85. Преслівля до приказок. 5/VIII 1857 („Вір
 не вір, а не кажи: брешеш!“) 126

А) На чужих.

На Жидів: а) *Жиди з козаками.*

20. Рабін і Запорожець. 8/IV 1858. 38
 21. Бородатий хусит. 9/IV 1858 42
 19. Фурманка з Жидами. 7/IV 1858 („Добра
 вдяка“) 36
 [Козацька міра, в „Зорі“ 1886, ст. 312]
 23. Штукою зайшов, 11/IV 1858 47
 [Базиляни, в „Зорі“ 1886, ст. 222]
 [Три Жиди, *ibid.*, ст. 350]

б) *Жиди з мужиками.*

26. Подорож до Єрусалима. 12/IV 1858 49
 22. Що то мати, що то діти! 10/IV 1858 (Ко-
 блячі яйця) 44
 [Спілка. 27/VI 1859 — надрук. в „Руско-
 укр. Бібл.“]
 33. Масло. 10/IV 1858 64
 [Хамут. 11/IV 1858]
 [Вовки, в „Зорі“ 1886, ст. 297]
 [Убитий Жид, *ibid.*, ст. 327]
 [Хто кого лучче, *ibid.*, ст. 327]
 [Невинний Мошко, *ibid.*, ст. 181]

[Що рабін робить? 8/IV 1858]

[Дивний бик. 27/VI 1859]

[Піп і Жид. 10/IV 1858]

в) *Жиди з нами.*

31. Pan Czechowicz. 21/II 1859	62
[Na co tego? 27/VI 1859]	
32. Pchła. 27/VI 1859	63
[Niech pan mi świsnie. 27/VI 1859]	

г) *Жиди між собою.*

[Рабінова дума, в „Зорі“ 1886, ст. 313]	
[Два рабіни, <i>ibid.</i> , ст. 403]	
24. Сам поїду. 26/II 1859.	48
25. Три питання. 5/II 1850	49
27. Олово не вадить. 4/II 1859	59
[Кравець. 9/IV 1858]	
[Мошкова пісня. 4/II 1859]	
[Мошко і Сура, в „Зорі“ 1886, ст. 201]	
28. Жидівська дитина. 4/II 1859	60
29. Горобці. 26/II 1859	61
30. Голодний Жид. 26/II 1859	62
[Мошко-асесор, в „Зорі“ 1886, ст. 364]	

На Турків.

[Руський і турецький Бог. 29/VI 1859]

[Ахмет III і Запорожці. 29/VI 1859]

[Турки і козак. 29/VI 1859]

[Турок і мужик. 29/VI 1859]

На Циганів. а) *Цигани з нашими.*

34. Циган з хроном. 13/IV 1858	66
36. Циган на толоці. 14/IV 1858	68
42. Циган-пасічник. 18/VI 1859	79

ч.ч.	б) Цигани перед нашими.	стор.
43.	Циганський хрест. 18/VI 1859 [Що до кого, в „Зорі“ 1886, ст. 403] [Де спіймали? <i>ibid.</i> , ст. 313] [Смердячий Циган. 18/VI 1859] [А котрий син? 14/IV 1858] [Циган наймит, в „Зорі“ 1886, ст. 350]	81
37.	Без'язика коняка. 14/IV 1858	69
41.	Циганська смерть. 18/VI 1859	79
39.	Циган в огірках. 14/IV 1858 (під заго- ловком: „Спасибі!“)	71

в) Цигани між собою.

35.	Місяць. 13/IV 1858 [Холодно, в „Зорі“ 1886, ст. 278] [Циганська дудка, <i>ibid.</i> , ст. 278] [А не халасуй! <i>ibid.</i> , ст. 297]	67
38.	Циганський похорон. 14/IV 1858	70
40.	Лев і пролев. 14/IV 1858	72

На Німців.

46.	Prosie się. 22/VI 1859.	83
44.	Води! 22/VI 1859	82
47.	Рак. 22/VI 1859 (є і в „Зорі“ 1886, ст. 222)	84
45.	Зелений пес. 1/III 1859 [Чий то собачка? 22/VI 1859] [Soli nie żałował. 22/VI 1859]	83

На Ляхів. а) *Ляхи і Москалі.*

[Московська справа. 24/VI 1859 в „Правді“ 1892]	
[Нешто лгу? 24/IV 1859 <i>ibidem</i>]	
[Польща менча, ніж там щось у Кате- рини. 24/VI 1859]	

ч.ч.	б) <i>Ляхи з нашими.</i>	стор.
	[Три царі, в „Зорі“ 1889, ст. 200] [Пиріг, <i>ibid.</i> , ст. 221]	
54.	Ляшська натура. 8/II 1859	90
63.	Згуба душі. 8/II 1859	104

г) *Ляхи між собою.*

48.	Шляхтич. 27/II 1859	85
53.	Камінний святий. 27/II 1859 [Мазур у болоті. 27/II 1859, в „Рус.-укр. Бібл.“] [Rzera. 25/VI 1859]	89

На кацапів: а) *на кунців.*

59.	[Добре торгувалось, в „Зорі“ 1886, ст. 221] На калитку 18/IV 1858 [Варвара 21/VI 1859; в „Правді“ 1892] [Кацапський струмент. 10/VIII 1859; <i>ib.</i>] [Свічка. 19/VI 1859] [Кацап з гребінцями. 15/VI 1858; в „Прав- ді“ 1892]	99

б) *на злодіїв.*

	[Кацапська сповідь, 20/VI 1859] [Скачі, Мікалай! 20/VI 1859] [Добрий чоловік. 20/VI 1859; в „Правді“ 1892] [Рубль мєдю. 20/VI 1859; в „Правді“ 1892] [То-то любо! 20/VI 1859; <i>ibidem</i>]	

в) *на мужиків.*

	[І не нахвалятса. 19/VI 1859] [Малчі! 19/VI 1859] [Гадкія слава. 19/VI 1859]	

[Бальня́я ма́ть. 19/VI 1859]
[Что так смотриш? 19/VI 1859]

Б. На своїх.*)

На Москалів: а) *Москалі з козаками.*

- [Запорожці під Москвою, або: Чого кому
бракує. 18/X 1859; в „Рус.-укр. бібл.“]
84. Запорозькі шори. 21/VI 1859 125
[Кошовий у цариці. 21/VI 1859]
[Запорожці у сенаті. 21/VI 1859; в „Прав-
ді“ 1892]
[Московська пуга. 21/VI 1859]

б) *Москалі з мужиками.*

- [Балта, в „Зорі“ 1886, ст. 327]
91. Засідатель. 18/X 1857 (є і в „Рус.-укр.
бібл.“ під заг.: „Вийде сам з води“). 149
[Лошак, в „Зорі“ 1886, ст. 221]
[Вареники, *ibid.*, ст. 350]

в) *Москалі між собою.*

- [Кавирялов. 21/VI 1859]
[Рибка-с! 21/VI 1859]
[На вадапой: 21/VI 1859]
[Москаль на волах. 15/IV 1858]

На понів: а) *попи з архіреями.*

97. Ви, панотче. (Хто святив?) 11/VI 1858 . 158
98. Чого люди не скажуть! 11/VI 1859 . . 158

*) Це дуже дивовижний заголовок, бо зараз таки на першім місці стоїть рубрика: „на Москалів“, а ми бачили, що в переднійшій відділі (що зве ся: „на чужих“) була синонімічна рубрика: „на кацавів“. Треба думати, що під терміном: „Москаль“, Руданський розумів „салдата“. Далі до тієї самої рубрики: „на своїх“ заведено приказки „на панів між собою“. Чому Руданський не відвіс їх до переднійшої рубрики: „На Ляхів“? — А. К.

ч.ч.		стор.
	[Мало не ригаю. 11/VI 1859]	
96.	Там її кінець. 11/VI 1859	157

б) *пони в світї.*

38.	Піп на циганськїм похоронї 14/IV 1858.	70
94.	Піп на ярмарку (у ризах) 17/IV 1858 .	152
92.	Піп на пущі. 17/IV 1858.	150
93.	Піп з кропилом. 17/IV 1858.	151

в) *пони в церкві.*

	[мѣца 11/VI 1859]	
83.	Жалібний дяк. 12/V 1859	124
75.	Попович. 12/V 1859	115
	[Сповідь. 17/IV 1858]	

г) *пони в дома.*

	[Пущі. 17/IV 1858]	
	[Війна. 8/VI 1859]	
	[Свята сімя. 12/VI 1859]	

На панів: а) *пани з козаками.*

76.	Козак і король. 23/VI 1859	116
	[Запорожці у короля, в „Зорі“ 1886, ст. 220]	
86.	Хмельницький і пани (Хмель. з Ляхами, Хмельницького байка). 18/IV 1858 .	136
77.	Козацькі ксьондзи. 23/VI 1859	118
78.	Смерть козака. 25/V. 1859	119

б) *пани з мужиками.*

	[Гуменний, в „Зорі“ 1886, ст. 363]	
56.	Не вчорашній 30/X 1857.	95
	[По чому дурні? в „Зорі“ 1886, ст. 313]	
	[Мша 1/III 1859]	
80.	Розумний панич. 1/III 1859.	121
79.	Перекусїть, пане. 16/IV 1858	120

ч.ч.		стор.
	[Що кому годить ся, в „Зорі“ 1886, ст. 278]	
55.	Пан і Іван в дорозі. 16/IV 1858	90
	[Панна і парубок. 23/VI 1859]	

в) *пани з Жидами.*

	[А що тепер буде? в „Зорі“ 1886, ст. 254]	
	[Загадка. 26/II 1859]	
	[Дочка-син. 15/VIII 1858]	

г) *пани між собою.*

49.	Каньовський і Радзівіл. 23/VI 1859	86
50.	Ratuj, bracie! 23/VI 1859	87
51.	Szukaj sensu. 24/VI 1859	87
52.	Лист. 1/II 1859	88

На ксьондзів: а) *ксьондзи з Мазурами.*

104.	Набожний ксьондз. 27/II 1859	164
	[Мазур на сповіді. 27/II 1859]	
	[Пекельна смола, в „Зорі“ 1886, ст. 180]	
103.	Страшний суд. 27/II 1859	164
64.	Ксьондзів наймит. 27/II 1859	105
81.	Суходольський. 27/II 1859	121
65.	Крива баба. 1/III 1859	106
95.	Чорт. 17/IV 1858	154

б) *ксьондзи з Ляхами.*

110.	Pasa na dzieci! 27/II 1859	160
101.	Kurasya od oczu. 24/VI 1859	161
	[Gruby Bartko. 25/VI 1859]	

в) *ксьондзи між собою.*

	[Піп і ксьондз. 27/II 1859]	
99.	Biskupstwo. 27/II 1859	159
102.	Przywitanie. 25/VI 1859	162

[Kulbaczka. 25/VI 1859]

[Anastazy. 24/VI 1859]

В. На себе самих.На мужиків: а) *мужики з Циганами.*

39. Циган в огірках. 14/IV 1858 71
 37. Циган з конем (Без'язика коняка) 14/IV
 1858 69
 [По воді піду, в „Зорі“ 1886, ст. 328]
 43. Циганський хрест. 18/VI 1859 81

б) *мужики з панами.*

57. Лїнівий (Ой питоньки, питоньки!) 17/IV
 1858 98
 73. Порошки. 23/VI 1859 114
 [Льоди, в „Зорі“ 1886, ст. 313]
 74. Черевики. 23/VI 1859 115

в) *мужики з козаками.*

66. Чуприна. 8/II 1859 108
 67. На що Бог сотворив. 7/VII 1859 109

г) *мужик з мужиком.*

- [Понизив, у „Зорі“ 1886, ст. 180]
 [Чи високо до неба, *ibid.*, ст. 200]
 [Скільки душ, *ibid.*, ст. 201]
 [Глухий і губатий, *ibid.*, ст. 253]
 68. Еге, гай! 6/II 1859 109
 [Аби душа чиста, в „Зорі“ 1886, ст. 200]
 69. Дощ. 8/VI 1859. 109
 [Добра натура, у „Зорі“ 1886, ст. 180]
 70. Слабий зуб (Довгий зуб. Було і в „Руско-укр. Бібл.“). 9/V 1859 110

ч.ч.	д) <i>мужики з дїтьми.</i>	стор.
71.	Школяр. 12/V 1859 [Чи далеко до Кїїва, в „Зорі“ 1886, ст. 181] [Чи голосна церква, <i>ibid.</i> , 296]	112
72.	Вбили. 8/VI 1859	113
58.	Що кого болить. 18/IV 1858 [До чого ти здатний? 12/V 1859] [Зробіть собачку! 12/V 1859] [Колька. 30/X 1857] [Рана. 30/X 1857] [Пукалка. 30/X 1857]	98
62.	Чужая дитинонька не то, що рідня. 18/V 1858	101

е) *мужики з собою.*

	[Окуляри, в „Зорі“ 1886, ст. 253] [Свиня свинею, <i>ibid.</i> , ст. 254] [Не мої ноги, <i>ibid.</i> , ст. 278] [Жонатий, в „Зорі“ 1886, ст. 254] [Тільки допечи! 8/V 1859] [Кожух. 10/VI 1859] [Штука. 10/VI 1859]	
60.	Цїкавість (Допиталась; є і в „Зорі“ 1886, ст. 254) 18/IV 1858.	99

ж) *мужики з попами.*

	[Просьба до архірея. 14/V 1859] [Привітання мужикове. 10/VI 1859] [Божі птиці. 14/VI 1859] [Горох. 12/VI 1859] [Ов! 14/VI 1859]	

На жінок: а) *на бабів.*

61.	Треба всюди приятеля (Баба в церкві) 18/IV 1858	100

ч.ч.	стор.
[Гребінь (Кацап з гребінцями). 15/IV 1858; є в „Правді“ 1892]	
82. Варена сокира. 19/VI 1859	122
[Московська гикра, в „Зорі“ 1886, ст. 296]	
[Полотно, <i>ibid.</i> , ст. 327]	
[Гусак, <i>ibid.</i> , ст. 254]	

б) на молодичь.

93. Піп з кропилом (Сховала ся!) 17/V 1858	151
60. Цікавість (Допиталась! є і в „Зорі“ 1886, ст. 254). 18/IV 1858	99
[На проскури (Сповідь). 17/IV 1858]	
[По старій печаті. 12/VI 1859]	
[По християнськи. 15/IV 1858]	
[Барабанчик. 19/VI 1859]	
[Як обшив! 15/IV 1858]	
[По-німецьки. 12/V 1859]	

в) на дівчат.

[Той, що над нами. 18/IV 1858]	
[Указ. 18/IV 1858]	
[Курка (Сама учить). 18/IV 1858]	
[Печені яйця. 9/V 1859]	
[Животіна. 8/V 1859]	

Приказки дитячі.

40. Лев і пролев (Циган). 14/IV 1858	72
89. Польський і руський кіт. 1/III 1859	145
88. Вовк, собака і кіт (Старий пес), 19/IV 1858	141
90. Старий вовк. 7/VII 1859	146
87. Ворона і лис (Хитра ворона). 18/IV 1858	139

Написано „Заголовки“ 10/VII 1859. Петропіль.

З М І С Т.

Переднє слово М. Комара	1
I. Пісні:	
1. Преслівля	9
2. Ти не моя	11
3. Чорний кольор [з польського]	11
4. Не згадаю гадки	13
5. Ой вижду я у садочок	14
6. Козаче, голубче	16
7. Зозуля [з польського].	18
8. Серенада	19
9. Ой чому ти не літаєш	19
10. Тільком-родилась	21
11. Над колискою	21
12. Могила	24
13. Пісня Хмельницького	27
14. Псалом 109 [„Зпід неба рідного...“]	28
15. Хлопці-молодці!	29
16. Голубонько-дівчинонько	30
17. Калино-малино	31
18. Заклята дочка [з чеського]	33
19. Засідатель	149
II. Приказки:	
а) Про Жидів:	
20. Фурманка з Жидами	36
21. Рабін і Запорожець	38
22. Бородатий хусит	42
23. Що то мати, що то діти	44

24. Штукою зайшов	47
25. Сам поїду	48
26. Три питання	49
27. Подорож до Єрусалима	49
28. Оливо не вадить	59
29. Жидівська дитина	60
30. Горобці	61
31. Голодний Жид	62
32. Пан Чехович	62
33. Pchła	63
34. Масло	64
б) На Циганів:	
35. Циган з хроном	66
36. Місяць	67
37. Пішов Циган на толоку	68
38. Без'язика коняка	69
39. Циганський похорон	70
40. Циган в огірках	71
41. Лев і пролев	72
42. Циганська смерть	79
43. Циган пасічник	79
44. Циганський хрест	81
в) На Німців:	
45. Води!	82
46. Зелений пес	83
47. Prosie się	83
48. Рак	84
г) На Ляхів:	
49. Шляхтич	85
50. Каньовський і Радивил	86
51. Ratuj bracie!	87
52. Szukaj sensu!	87
53. Лист	88
54. Камінний святий	89
55. Ляшська натура	90
д) На своїх:	
56. Пан і Іван в дорозі	90

57. Не вчорашній	95
58. Ой питоньки, питоньки	98
59. Що кого болить	98
60. На калитку	99
61. Цікавість	99
62. Треба всюди приятеля	100
63. Чужая дитина, не то що рідня	101
64. Згуба душі	104
65. Ксьондзів наймит	105
66. Крива баба	106
67. Чуприна	108
68. На що Бог сотворив	109
69. Еге, гай!	109
70. Дош	109
71. Слабий зуб	110
72. Школяр	112
73. Вбили	113
74. Порошки	114
75. Черевик	115
76. Попович	115
77. Козак і король	116
78. Козацькі ксьондзи	118
79. Смерть козака	119
80. Перекусїть, пане	120
81. Розумний панич	121
82. Суходольський	121
83. Варена сокира	122
84. Жалібний дяк	124
85. Запорозькі шори	125

е) На попів та ксьондзів:

86. Піп на пуці	150
87. Піп з кропиллом	151
88. Піп у ризах	152
89. Чорт	154
90. Там її кінець	157
91. Ви, пан-отче	158
92. Чого люди не скажуть	158

93. Biskupstwo	159
94. Pasa na dzieci	160
95. Kuracya od oczu	161
96. Przywitanie	162
97. Страшний суд	164
98. Набожний ксьондз	164
III. Прислівя:	
99. Народив ся я на світ	126
IV. Байки:	
100. Хмельницький з Ляхами	136
101. Вірона і лис	139
102. Вовк, собака і кіт	141
103. Польський і руський кіт	145
104. Старий вовк	145

Бібліографічний показчик творів С. Руданського і знадобів до його життя — М. Комара	167
Перегляд змісту — А. Кримського.	175

В КНИГАРНИ НАУК. ТОВАРИСТВА ІМ. ШЕВЧЕНКА

у Львові, Ринок, ч. 10.

можна дістати отєї видання товариства:

1. Записки Наукового Товариства імени Шевченка, наукова часопись, присвячена передовсім українській історії, фільольогії й етнографії, виходить що два місяці, книжками по 15 аркушів друку. Доси вийшло 122 томи.

2. Збірник історично - філософічної секції. Доси вийшло 15 томів.

3. Збірник фільольогічної секції. Доси вийшло 18 томів.

4. Збірник математично-природописно-лікарської секції. Доси вийшло 17 томів.

5. Українсько Руський Архів. Доси вийшло 10 томів.

6. Студії з поля суспільних наук і статистики. Доси вийшло 3 томи.

7. Часопись правнича і економічна. Доси вийшло 10 томів.

8. Правнича бібліотека. Сього видання появило ся доси 4 томи.

9. Руська Історична Бібліотека. Вийшло 24 томи.

10. Жерела до Історії України-Руси. Доси вийшло 10 томів.

11. Памятки українсько-руської мови і літератури. Доси вийшло 7 томів.

B-2596

12. **Матеріяли до української бібліографії.** Доси вийшло 3 томи.

13. **Українсько-руська Бібліотека,** що містить твори укр. письменників. Доси вийшло 8 томів.

14. **Етнографічний Збірник,** що містить етногр. матеріяли. Доси вийшло 38 томів.

15. **Матеріяли до українсько-руської етнольоґії,** виходить один том річно, доси 15 томів.

16. **Хроніка Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові.** Почала виходити в 1899 р. і містить справоздання з діяльності Товариства. Річно виходить 4 випуски. Доси вийшло 56 випусків.

17. **Chronik der ukrainischen Ševčenko-Gesellschaft der Wissenschaften in Lemberg.** Те саме видане, в німецькій мові, для інформованя тих, що не розуміють української мови, про діяльність Товариства. Доси вийшло 56 випусків.

Крім того видає Наук. Тов. ім. Шевченка від часу до часу ріжні книжки також поза серіями. Подрібний спис усіх видань разом із цінами можна дістати в книгарни. В ній можна замовляти й інші книжки в українській та чужих мовах, видані в Австрії й у чужих державах.

5002.

B-2596

1492

A